

RØDE FANE

Nr. 4-88, Kr. 34,-

Tidsskrift for kommunistisk teori og debatt

OVERSKUDD

Klipp & kommentar

29 Finlands DerAKP(m-l), Kvinneutvalget: Er det plass for kvin
Et Vidne. <vir i fagbevegelsen? Ved Vigdis Vollset.

De nordiska havens säkerh
Niels Treschows Hus - Seminarrom 90:

Yrkeskvinner
Marked
åpent hver dag fra
kl. 10 i
Teatersalen
Bøndernes Hus.
Entre 50 øre.

09-12 286 AKP(m-l), Kvinneutvalget (Norge)
- en kvinnebastion i fare?

Fru Amalie Skram.
Det er i disse Dage aktuelt.
Fru Skram har sammen med Grevinde Schimmelmann opholdt sig under Professor Pontoppidan paa Kommunehospitalets Sindsygeafdeling. Hun var indlagt her paa Grund af Nervesitet. Som vore Læsere vil erindre fra i Gaar, udtalte hun sig varmt og bestemt i Grevinde Schimmelmanns Føve og det i Ord og Sætninger, som i Klarhed intet lader tilbage at ønske paa ingen Maade er prægede af

VAAGNO

KVINDEN

Kvinnerne i Konsthallen.

O SÅ SÖTT!! SÅ NÄPET!
GUDSÅ BEDÄRANDE!!!

1. september 1909.
ntefronten
esentasio
es 13
Ingebor
Ketting Hagen, Regi

minister i «lille» Norge drev med, ble diskutert i Moskva både i 1924 og i 1926.
På Kominterns kvinnekongress i 1924 blei det fra russisk side tydeligvis kritisert at partiene i noen vesteuropeiske land — der
Eilert Sundts
opptatt av å få
enn de kvinner
sier Clayhills.
«Kanatschikoff, en mannlig kamerat»

vår framgång ej längre rubbar.
Fatt Michelangelo anillo var, kan kvinnan väl forma gubbar.
Skulptörerna ha ej fina manér —
ess kvinnor de ville stuka
ned: "vi för oss själva, ni för er".
Nå, dem ska vi göra mjuka.
Vår trupp är vald och skall slå ett slag
i hallen för konstnärlig.
Märk, ordspråket gäller än i dag:
Vår herre vill liksom kvinnan,
Bente Otterson bruket

Markedabod. Servering. Dans
Entre Kr. 1, — fra kl. 13.
Markedets telefon 12330. (Herolder
Nordisk Forum for Kvinnefors
historie. 1. Kønssarbejdsdeli
udvikling indenfor industrif
Annette Eklund Hansen
företagarna - en osv
Sundin, Linköping;
grupper av kvinnlig
av 1800-talet i Sto
Linköping; 4. Kvinn
Vikingekvinner i Rus
Anne Stalsberg, Stav
Ungdom og seksualisert
andre" av Else Myklebus

RØDE FANE

INNHOOLD

Klipp og kommentar	s.2
Innhold	s.3
LEDER:	
Bygg nettverk	s.4
KVINNESTRATEGI:	
Strategier i kvinnekampen, av Kjersti Ericsson	s.6
Grepå kvinnfolk, av Arna Meisfjord	s.17
Prolog til Bjørnemart'n, av Arna Meisfjord	s.20
Den plagsomme omsorgen, av Bente Volder	s.22
DELTIDSARBEID:	
Fri som fuglen, av Siri Jensen	s.26
Koner og koneplagere, av Kristin Skjørten	s.32
Falsk frykt, av Alvhild Bjørkum	s.36
Simone de Beauvoir, av Helga Moss	s.40
Front fighter, av Anne Røde m. fl.	s.44
ANMELDELSE:	
Mørk dagbok, av Britt Larsen	s.47
DEBATT:	
De uskyldige, av Britt Larsen	s.48
NYHETER OG SYNSPUNKTER:	
Pro Vita, av Jane Nordlund	s.49
Uventa støtte, av Kjersti Fiveland	s.50
Oslobudsjettet, av Torill Paulsen	s.51

STRATEGIER

Vi vil oppleve klarere skillelinjer innafor kvinnebevegelsen basert på klassetilhørighet. Kjersti Ericsson oppsummerer den kvinnepolitiske debatten i AKP og presenterer strategier.

SIDE 6

56% av verdens kvinnelige arbeiderklasse fins i Asia, 9% i Europa og 7% i Nord-Amerika. Siri Jensen har studert organisering av deltidsarbeidende kvinner på en internasjonal konferanse i Nederland.

SIDE 26

TEORI

Simone de Beauvoir presenteres i Røde Fanes nye miniserie «Kuriositeter i marxistisk/feministisk teori». Helga Moss er artikkelforfatter.

SIDE 40

DELTID

ERITREA

Anne Røde, Ingeborg Eliassen og Betten Fosse har intervjuet kvinner som deltar i den Eritreiske frigjøringskampen.

SIDE 44

RØDE FANE

Utgitt av
Arbeidernes kommunistparti
(marxist-leninistene)

Nr. 4 – 1988 – 17.årg.

ABONNEMENT: 180 kr pr. år.

Bestill fra:
Røde Fane,
Gøteborggata 8
0566 Oslo 5

ISSN 0332-7892

Adresse redaksjonen:
Gøteborggata 8
0566 Oslo 5
Postgiro nr. 2 20 84 78
Telefon: 02 / 384250

Redaktør og ansvarlig utgiver:
Trond Christoffersen

Trykt hos A/S Reprografisk
industri

BYGG NETTVERK

Kvinneopprøret er en stor og verdensomspennende bevegelse. Kvinner over hele verden begynner å se at selv om de lever forskjellige liv, så har de allikevel noe felles — det at vi er kvinner gir oss et felles utgangspunkt.

Kvinneopprøret tar tusen forskjellige uttrykk. Nordisk Forum er et uttrykk for opprøret, og vil samtidig vise noen av de mange ulike måtene, og områdene kvinnekampen føres på. Vi har ulike erfaringer vi har ulik bakgrunn, vi lever forskjellige liv — også vi kvinner i Norden. At så mange av oss kommer sammen i Oslo denne uken i august 1988, åpner for spennende diskusjoner. Så mye kunnskap om kvinners liv, så mange tanker, så mange drømmer. Så mange spørsmål — og så mange svar...

■ ■ Det er ikke likegyldig hvilke spørsmål vi stiller og hvilke svar vi gir. Derfor må vi diskutere strategi, diskutere hvilken retning kampen skal ha. Historisk har også dette vært viktig. Den borgelige kvinnebevegelsen var opptatt av likestillingskampen, — mens arbeiderkvinnene var opptatt av klasse kampen, og kampen for sosialismen.

■ ■ Men er det mulig å oppnå full likestilling under det kapitalistiske samfunnsystemet? Lik lønn, likestilling i familien, gratis barnehager til alle barn, et samfunn uten prostitusjon og mishandling av kvinner — er det mulig å

tenke seg dette innenfor dagens samfunnsystem?

■ ■ Hvordan skal vi føre kampen mot dette samfunnsystemet? En motstrategi må ta utgangspunkt både i klasse, kjønn og rase. Det trengs en strategi som forener disse kampene. Vi må bygge opp et kontaktnett av de som sloss, et nettverk som kan brukes for å støtte streiker og aksjoner. Hva slags erfaringer har vi, og hvordan kan dette gjøres konkret? Vi trenger krav som forener, og som er i samsvar med det store flertallet av kvinners interesser. Vi må sloss for retten til organisering i en demokratisk fagbevegelse der kvinner organiserer seg på egne premisser og på den måten omformer politikk og arbeidsformer.

■ ■ AKP ønsker å være med å legge premissene for den kvinnepolitiske debatten, og i dette nummeret av RF vil du finne artikler som reiser noen av de spørsmålene vi mener er viktige — og noen av de svar vi gir.

BRUK MANGFOLDET

STRATEGIER

STRATEGIER I KV

Av Kjersti Ericsson

Kampen for kvinnefrigjøring er en motor — en av de sterkeste i revolusjonen og i kampen etterpå. Den er en forutsetning for sosialismen konkluderer denne artikkelen, som viser motsigelser mellom kjønn og mellom klasser i en teoretisk oversiktlig, men samtidig konkret og nær framstilling. Den norske likestillingspolitikken avvises som middel for å fremme kvinners interesser. Denne går ut fra at kvinners stilling skyldes deres frie valg — feil valg — og setter kreftene inn på å få folk til å velge riktig. Norge med sin rekord i kvinner med politiske verv har også topp-plass i Europa når det gjelder kjønnsdelt arbeidsmarked.

Helt fra starten av har det eksistert ulike retninger innafor kvinnebevegelsen. Det viktigste skillet mellom kvinnene skyldtes det enkle faktum at kvinner, akkurat som menn, tilhører ulike klasser. De har derfor ikke sammenfallende interesser i alle spørsmål, sjøl om alle er undertrykt som kvinner.

Den borgerlig/småborgerlige kvinnesaksbevegelsen gikk ut fra et liberalt samfunnssyn. Kvinnesaksbevegelsen retta seg mot diskriminering av kvinner, og ønsket like rettigheter for kvinner og

menn. Idealet var fri konkurranse mellom individene uten handicap for noe kjønn. Kvinnesakskvinnene oppfatta kvinnesak som noe upolitisk, som ikke hadde noen nær sammenheng med andre samfunnsspørsmål. Kvinnesaksbevegelsen var kvinnenens borgerrettsbevegelse, en bevegelse for likestilling innafor systemets rammer.

Arbeiderkvinnebevegelsen hadde et annet utgangspunkt. Den hadde sin fremste forankring i arbeiderbevegelsen, og gikk ut fra et sosialistisk samfunnssyn. Arbeiderkvinnene var ikke først og fremst opptatt av like rettighe-

ter, men av den sosiale og økonomiske situasjonen arbeiderkvinnene sto i. Denne så de på som et resultat av kapitalismen, og følgelig måtte arbeiderkvinnene slåss sammen med mennene i arbeiderklassen for å forandre samfunnsystemet. Arbeiderkvinnenes sak ble dermed klart politisk, og uløselig knytta sammen med andre store samfunnsspørsmål. Og i disse store spørsmåla hadde menn og kvinner i arbeiderklassen felles interesser.

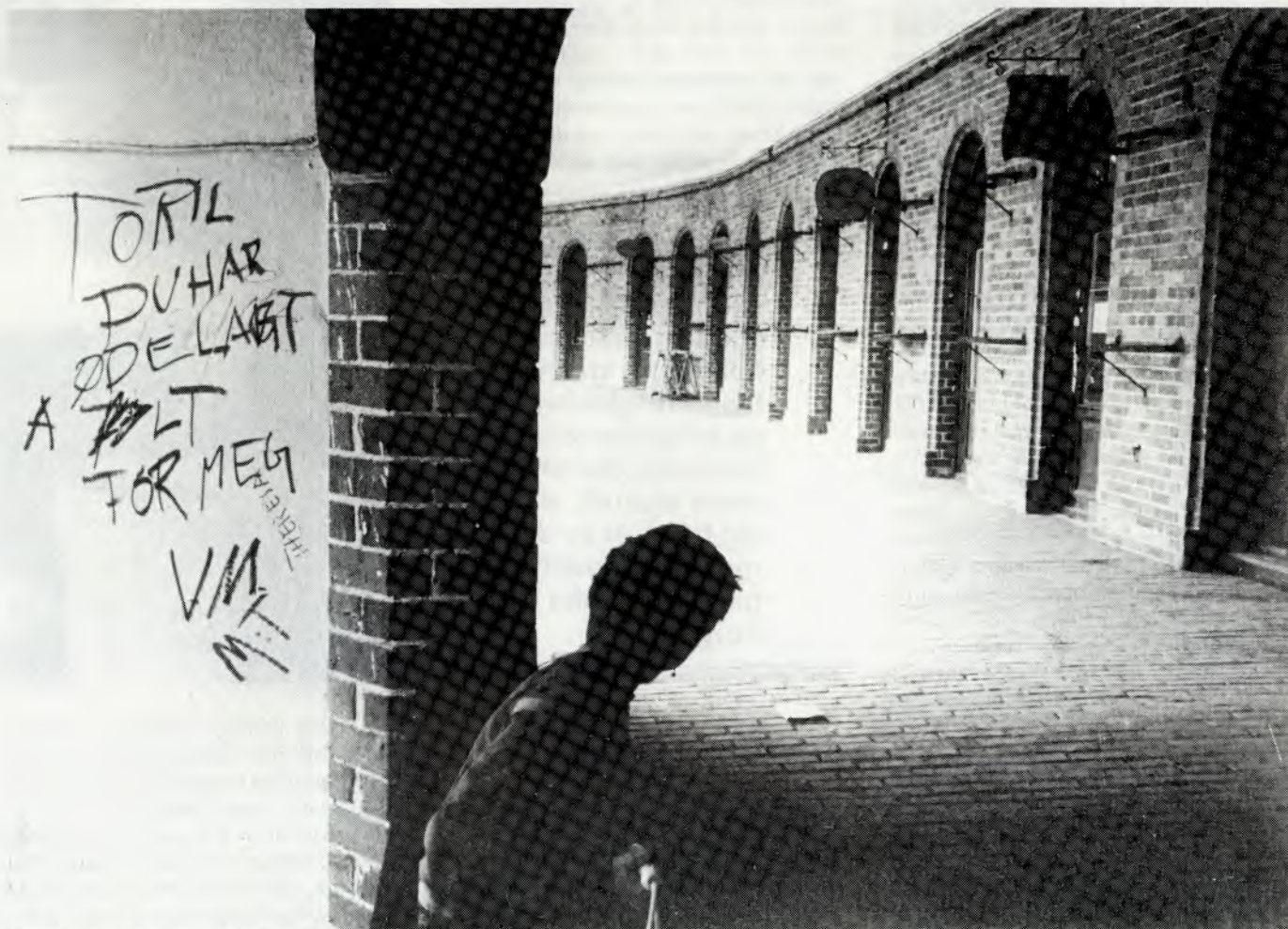
Kirsten Flatøy framstiller motsetninga på følgende vis i en artikkel om Arbeiderpartiets Kvindeforbund fra 1901 til 1909:

«I 1904 rettet KF kritikk mot de borgerlige kvinnesakskvinnene nettopp fordi den kamp de førte, var rettet mot mannen, og ikke mot det bestående samfunnsystem. Kvinnesakskvinnenes fremste mål var å oppnå formelle rettigheter i samfunnet og hevde seg i konkurranse med mennene på arbeidsmarkedet, ble det sagt. For arbeiderkvinnene var det ikke et mål å oppnå hva de oppfattet som en mer eller mindre kunstig likhet med mannen, men å oppnå forbedringer for arbeiderklassen som helhet.»

Dette var synet til Arbeiderpartiets Kvindeforbund under kapitalismen, i Norge. Omtrent de samme tonene lød etter Oktoberrevolusjonen i det sosialistiske Sovjet. Alexandra Kollontay, en av de mest radikale kvinnepolitikkerne Sovjet har fostret, formulerte seg slik:

«Under diktaturperioden (proletariatets diktatur, min anm.) er det mindre aktuelt enn noensinne for proletariatet å slutte seg til den borgerlige feminisms krav om kvinnenens likestilling som abstrakt prinsipp. En fornuftig statlig planlegging må tvert imot ta kvinnens fysiske og psykiske særtrekk med i beregningen og fordele de ulike arbeidsområdene mellom kjønnene på det viset som best fører fram til det felles målet. Arbeiderkvinnenes målsetting under diktaturperioden kan ikke være likestil-

VINNEKAMPEN

Skal kvinnekampen rette seg mot mannen eller borgerskapet?

ling som sådan, men det må være den mest hensiktsmessige utnyttning av de kvinnelige kreftene, og beskyttelse av kvinnens interesser som mor.»

Arbeiderkvinnetradisjonen — en haltende strategi.

Det må vel kunne fastslås at den borgerlig/småborgerlige likestillingslinja har spilt fallitt som strategi for kvinnefrigjøring. Reellt like muligheter for begge kjønn ville kreve så omfattende sam-

funnsendringer, økonomisk, sosialt og politisk, at det ikke ville bli mye igjen av det systemet kvinnesakskvinnene ville oppnå likestilling innafor. Situasjonen i dagens Norge illustrerer dette på en slående måte: Norge er verdensmester i kvinnelig deltaging i styre og stell. Vi har den såkalte «kvinne regjeringa», og i kommunestyrene er det på landsbasis 31,2 % kvinner, i fylkestingene 40,5 %. Samtidig har vi ett av de mest kjønnsdelte arbeidsmarkeder i Europa. Og vi ligger på jumboplass i Norden når det

gjelder barnehageutbygging, fritidshjem for barn, svangerskapspermisjon og en rekke andre offentlige tiltak av samme type.

Men arbeiderkvinnetradisjonen har også adskillige nederlag å se tilbake på. Situasjonen i de landa som kaller seg sosialistiske, der denne tradisjonen har vært sterkest, er ikke oppløftende sett fra et kvinnesynspunkt. Det har mange årsaker. Men det er opplagt at arbeiderkvinnebevegelsens strategi også har hatt alvorlige feil og mangler.

STRATEGIER

Arbeiderkvinnebevegelsen, både i den norske Arbeiderparti-varianten og i Kollontays versjon, avviste «likestilling» som et mål. Men likestilling mellom kjønnene er et progressivt, demokratisk krav, på linje med andre krav om demokratiske rettigheter som omfatter flere klasser. Kravet om likestilling er rettferdig, og tjener også arbeiderkvinnene. Dessuten er det slik at jo større formell likhet som blir oppnådd, jo klarere trer den reelle ulikheten fram. Kvinnene fikk stemmerett, men ikke politisk makt. Kvinnene fikk adgang til de aller fleste yrker. Men fortsatt er kvinnene konsentrert i et lite antall yrker med lav lønn og prestisje, mens menn er spredt over hele spekteret. Kvinnene fikk likelønn. Men fortsatt har de ikke ei lønn de kan leve av. Jo flere diskriminerende formelle regler som blir ryddet unna, jo klarere blir det at det er noe annet enn disse formelle reglene i seg sjøl som opprettholder kvinneundertrykkinga. Det er parallelt med forholdet mellom klassene: Jo større formelle demokratiske rettigheter arbeiderklassen tilkjemper seg, jo klarere blir det at kapitalismen ikke kan innfri løftet om likhet mellom menneskene. Utbytningsforholdet står i veien.

Arbeiderkvinne-tradisjonen innafør kvinnebevegelsen har dessuten hele tida manglet en uttømmende analyse av det vi kan kalle «kapitalismens kjønnsystem». «Skal kvinnekampen rette seg mot mannen eller mot borgerskapet?» Slik har motsetninga mellom de to linjene i kvinnebevegelsen blitt stilt. Svaret har vært at kampen må rette seg mot borgerskapet. Men hva da med den undertrykkinga som utøves av arbeiderklassens menn? Langt på vei er det blitt tabu å ta opp slike spørsmål. Siden en ikke har hatt noen analyse av hvordan «menns» undertrykking inngår som en del av kapitalismens kjønnsystem (som borgerskapet som klasse tjener på), er viktige deler av dette kjønnsystemet i praksis blitt freda.

AKP (m-l)s kvinnepolitiske arbeid har hele tida vært solid forankra i arbeider-kvinnetradisjonen. Dette har også prega arbeidet vårt innafør Kvinnefronten, både på godt og ondt. Styrken har vært at vi har tatt utgangspunkt i vanlige kvinners situasjon, arbeider-

kvinner og andre, og ikke først og fremst i intellektuelle kvinners karriereproblemer. Vi har tatt opp krav om arbeidsplasser, lønn, 6-timers-dag, daghjem, offentlige tilbud ellers, kvinners situasjon i fagbevegelsen. «Kravet er arbeidsplasser til oss og daghjem til våre barn,» som det heter i sangen. Arbeidsmåten har vært aktiv, utadvent, med vekt på massemobilisering. Men det er ingen tilfeldighet at krisesenterbevegelsen ikke er vårt barn. Og det er heller ikke tilfeldig at det ikke var vi som gikk

Det må vel kunne fastslås at den borgelig/småborgelige likestillingslinja har spillt fallitt som strategi for kvinnefrigjøring. Norge er verdensmester i kvinnelig deltaking i styre og stell, samtidig har vi et av de mest kjønnsdelte arbeidsmarkeder i Europa.

i spissen for å politisere kampen mot voldtekt.

«Kapitalismens kjønnsystem.»

En strategi for kvinnekampen må ta utgangspunkt i ei analyse av hvordan kvinneundertrykkinga er innvevd i kapitalismens økonomiske basis og i borgerskapets måte å opprettholde herredømmet sitt på. Vanlige mannfolks plass i dette bildet må med, ellers blir det ufullstendig og feilaktig. Når problemet stilles slik: «mot mannen eller mot systemet?», griper en nettopp ikke hvordan systemet virker, griper ikke «kapitalismens kjønnsystem» og hvordan vanlige menn er trukket inn i det. Ei slik analyse har jeg prøvd å gjøre i boka «Søstre, kamerater!» (Oktober forlag 1987). Her skal jeg bare gi et kort riss:

Kvinneundertrykkinga er innvevd i kapitalismens økonomiske basis gjennom følgende mekanismer:

— Det ubetalte arbeidets økonomiske betydning. Dersom ikke kvinnene hadde gjort en masse hus- og omsorgsarbeid gratis, måtte oppgavene vært løst enten ved at de ble gjort til et offentlig ansvar, betalt over de offentlige budsjettene, eller ved at det arbeidet kvinnene gjør, ble kjøpt på markedet (slik vi kjøper kokkens matlage-arbeid, kjøkkenhjelpas oppvask-arbeid og servitørens servere-arbeid når vi spiser på restaurant). I det første tilfellet ville de offentlige utgiftene øke kolossalt. Det betyr at kapitalistklassen totalt, gjennom sin representant staten, måtte bruke en mye større del av det overskuddet som skapes gjennom produktiv virksomhet, til å betale offentlige tjenester. I det andre tilfellet, hvis folk skulle kjøpe det arbeidet kvinnene nå gjør gratis, på markedet, måtte de sjølsagt hatt mye høyere lønn. Men når mer går til lønn, så går mindre til profitt for kapitalistene. Kvinnenes gratisarbeid bidrar altså

til å holde profitten oppe, og til å holde både offentlige utgifter og lønna nede.

— Den kvinnelige arbeidskraftas lave verdi og spesielle «utbyttbarhet». Kvinners arbeidskraft har lavere verdi enn menns. Det er i hovedsak to grunner til det: Den ene ligger rett og slett i maktforholdet mellom kjønnene, som kapitalismen arva fra tidligere samfunnsformer: Menn er det overordna kjønn, det viktigste kjønn, og får derfor mest av samfunnets ressurser. Slik var det den gang livsmidlene ble fordelt i form av naturalia, og slik er det nå, når de fordeles i form av lønn. Den andre grunnen dreier seg om at samfunnet er organisert i familier som private forsørgingsenheter. Mannen regnes som overhode og forsørger. Når kvinnen jobber, er det for å spe på det han kan tjene. Derfor får mannen forsørgerlønn, kvinnen spe-på-lønn.

Kvinneundertrykkinga gjør altså kvinnene til billig arbeidskraft for kapi-

talen. I tillegg kan kapitalistene bruke maktforholdet mellom kjønnene i samfunnet som et middel til å presse mer arbeid ut av kvinnene i produksjonen, ved å ta i bruk mannlige herskertechnik-

Kravet om likestilling er rettferdig, og tjener også arbeiderkvinnene. Dessuten er det slik at jo større formell likhet som blir oppnådd, jo klarere trer den reelle ulikheten fram.

ker overfor kvinnelige arbeidere. Dette skjer ofte svært bevisst. Dessuten har den moderne kapitalismen visst å gjøre seg bruk av kvinnes livsmønster og livssituasjon (hovedansvar for hus og

hjem) til å utnytte dem som «det fleksible kjønn».

— Familien som økonomisk enhet. Familien er en veldig sentral institusjon når det gjelder å opprettholde de ulike sidene ved kvinneundertrykkinga under kapitalismen. Familien er på et vis knuten der mange av trådene løper sammen:

* I familien foregår det gratisarbeidet kvinnene gjør, som sparer kapitalistene for store summer i lønnskostnader. Og nettopp fordi det foregår i familien, framtrer det som noe kvinnene gjør utelukkende for seg sjøl og sine nærmeste. Dermed arbeider de hardt og offervillig uten materielle belønninger.

* Familien gjør kvinnene til «tilleggsarbeidskraft», som forutsetter en «hovedforsørger». Dermed blir de ekstra billig arbeidskraft på arbeidsmarkedet. Dette rammer alle kvinner, enten de lever sammen med en mann eller ikke, enten de har noen å forsørge eller ikke.

* I familien pleies gamle og syke, men-

STRATEGIER

nesker som i kapitalismens øyne er «sosialt avfall», en rein utgiftspost som ikke gir noen form for avkastning. Også dette oppnås ved å mobilisere kvinnenes offervilje, forpliktelse og omsorg overfor sine egne.

* I familien ivaretas det vi kan kalle «bufferfunksjonen»: Når offentlige tjenester innskrenkes eller blir for dyre, kan kvinnene erstatte dem med sitt eget arbeid. Om familiens inntekt blir mindre, enten ved lønnsnedslag eller arbeidsløshet, kan kvinnen, ihvertfall delvis, erstatte inntektsbortfallet gjennom sitt eget, ubetalte arbeid. Hun kan sy klær i stedet for å kjøpe konfeksjon, sylte, hermetisere og bake i stedet for å kjøpe ferdig, osv. Det gjorde f.eks. kvinnene i USA i stor målestokk under krisa i 30-åra. Den viktigste konsekvensen krisa fikk for kvinnene, var at husarbeidet økte kolossalt.

Når problemet stilles slik: «mot mannen eller mot systemet?», griper en nettopp ikke hvordan systemet virker, griper ikke «kapitalismens kjønnssystem» og hvordan vanlige menn er trukket inn i det.

Kvinneundertrykkinga er også innvevd i borgerskapets måte å opprettholde klasseherredømmet sitt på, blant annet på følgende vis:

— Familien er ikke bare en økonomisk, men også en politisk enhet — et «naturlig» hierarki som både bidrar til å opprettholde og gjenskape det større samfunnshierarkiet.

— Kvinneundertrykkinga splitter det arbeidende folket på en djup og tragisk måte, og hindrer i mange tilfeller felles opptreden mot borgerskapet. Den norske arbeiderbevegelsens historie er full av eksempler på dette, fra LOs linje i mellomkrigstida om at gifte kvinner ikke skulle ha rett til arbeid fordi de da tok levebrødet fra «familieforsørgerne», via streiken på Våler Skurlag i 1975, da

mannfolka på bedriften streika for at kvinnene skulle få sparken når bedriften innskrenket, og til dagens situasjon: Mannfolkforbunda i privat sektor har en tendens til å vende seg mot lønnskampen til offentlig sektor, som ikke må bli «lønnsledende», mens de lavtlønte kvinnene i offentlig sektor har en tendens til å vende seg mot lønnsglidninga og den lokale forhandlingsretten i privat sektor.

— Kvinneundertrykkinga knytter vanlige mannfolk til systemet. Det skjer gjennom de konkrete privilegiene kvinneundertrykkinga gir dem som kjønn. Men det skjer også ved at de blir djupt prega av ei viktig side ved borgerskapets menneskesyn: at en blir stor ved å gjøre andre små, ha andre under seg. Å ha makt over kvinner er en sentral komponent i maskuliniteten i vårt samfunn. Hvis denne makta svikter, går det på

identiteten løs.

Siden kvinneundertrykkinga er innvevd i kapitalismen som økonomisk og politisk system på denne måten, må kampen for kvinnefrigjøring være en kamp mot kapitalismen som system og borgerskapet som klasse. Men den må også ta opp i seg den delen av systemets undertrykking som formidles av vanlige mannfolk. Når vi ser at vanlige mannfolks undertrykking inngår som en del av «kapitalismens kjønnssystem», blir det lettere å unngå begge grøftene kvinnekampen kan falle i: På den ene sida å frede deler av kjønnssystemet (slik arbeiderkvinnebevegelsen ofte har gjort av hensyn til enhet med sine mannlige klassefeller, noe borgerskapet som klasse til sjuende og sist tjener på) — på den andre sida å ta tak i framtrekelsesformen som det vesentlige, og gjøre den «onde» mannen til kvinneundertrykkin-

Det eksisterer et langsiktig interessefelleskap mellom kvinnebevegelsen og arbeiderbevegelsen.

gas årsak.

Kjønn og klasse

Kvinnefrigjøring krever revolusjon og et annet samfunnssystem. Det samme gjør frigjøring av arbeiderklassen. Dermed eksisterer det et langsiktig interessefellesskap mellom kvinnebevegelsen og arbeiderbevegelsen, det er nødvendig å bygge en allianse. Kampen mot kvinneundertrykkinga, som rammer alle kvinner, er en kilde til revolusjonær kamp. Borgerskapets kvinner vil stort sett velge side ut fra klassetilhørighet, ikke kjønn.

Men kvinnekampen og kvinnebevegelsen er ikke bare noe utafør arbeiderbevegelsen, noe den må alliere seg med. Halvparten av den yrkesaktive arbeiderklassen her i landet er i dag kvinner. Livet deres bestemmes både av hvilken klasse og hvilket kjønn de tilhører. De blir utbytta og undertrykt som klasse. Men de blir utbytta og undertrykt ekstra, og på en spesiell måte, fordi de er kvinnelige arbeidere. De må dessuten yte gratisarbeid, og blir på alle områder behandla som annenrangs samfunnsmedlemmer. Arbeiderbevegelsen kan ikke se bort fra de kvinnelige arbeidernes særegne situasjon. Uten kamp mot kvinneundertrykkinga er det umulig å mobilisere hele arbeiderklassens styrke som klasse. Den kvinnelige delen av arbeiderklassen kan ikke slåss på mannfolks premisser, for situasjonen deres er annerledes. De må slåss på sine egne kvinnepremisser. For å styrke arbeiderklassens krefter er det viktig å utvikle den politiske bevisstheten og organisatoriske styrken til den kvinnelige delen av arbeiderklassen. Den oppgaven er umulig å løse uten at kampen mot kvinneundertrykkinga får en sentral plass.

Kvinnenes kamp og arbeiderklassens kamp er altså knytta sammen på to måter:

— Begge har samme langsiktige mål: å styrte kapitalismen, å opprette sosialisme og seinere kommunisme.

— Kampen mot kvinneundertrykkinga inngår som en nødvendig del av arbeiderklassens kamp, for å kunne mobilisere alle kreftene i klassen.

Kampen mot kvinneundertrykkinga er en særegen kamp, og må derfor ha sitt

eget organisatoriske uttrykk. Kvinnekampen trenger både allsidige kvinneorganisasjoner av typen Kvinnefronten, og særegen kvinneorganisering på mer begrensa områder, som kvinner i fagbevegelsen, kvinner i mannsyrker, kvinner i kamp, tverrlitterært kvinneforum osv. osv. Kvinnebevegelsen må ta opp alle sider ved kvinneundertrykkinga i samfunnet vårt. Den må være innstilt på å alliere seg med andre opprørsbevegelser, og ikke være redd for å ta standpunkt i store samfunnsspørsmål. En kvinnebevegelse som er «upolitisk», og som konsentrerer seg om problemene til et fåtall intellektuelle kvinner, vil lett kunne temmes og bli absorbert av systemet.

Men kvinnekampen og kvinnebevegelsen er ikke bare noe utafør arbeiderbevegelsen, noe den må alliere seg med. Halvparten av den yrkesaktive arbeiderklassen her i landet er i dag kvinner.

Arbeiderkvinnene trenger både klassebevissthet og kvinnebevissthet, både tilknytning til arbeiderbevegelsens organisasjoner og til kvinnebevegelsens. Kampen deres springer ut fra den doble situasjonen som undertrykt klasse og undertrykt kjønn. Utviklinga den siste tida viser klart at kvinneperspektivet har betydd ny kraft bak tradisjonelle arbeiderspørsmål som arbeidstid og lønn:

- Kampen for 6-timers-dagen er en kamp om utbyttingsgraden, som angår hele arbeiderklassen. Men for kvinnene kommer noe mer i tillegg: Slagordet «Vi vil leve hver dag!» uttrykker at for de dobbeltarbeidende kvinnene betyr kampen for 6-timers-dagen noe av det samme som kampen for 8-timers-dagen i si tid betydde for mennene i arbeiderklassen: En kamp for at livet skal være noe mer enn arbeid og søvn, for muligheten til politisk, sosial og kulturell utfoldelse. For svært mange kvinner vil dessuten 6-timers-dagen bety mulighet

til full jobb, full lønn og status som «fullverdig» arbeidstaker. Disse perspektivene har gjort kvinnene til hovedkrafta i kampen for 6-timers-dagen.

— Det har lenge vært klart at kvinner stort sett er lavtlønte. Dette er blitt sett på som en slags historisk tilfeldighet. Etterhvert er den lave lønna mer og mer blitt satt i sammenheng med kjønn — kvinner lønnes som kvinner på grunn av sin spesielle samfunnsmessige stilling (dette er tatt opp under avsnittet «Kapitalismens kjønnssystem»). Vi har fått paroler som «Opp med kvinnelønna!» og organiserte uttrykk som «Kvinnenes tariffaksjon». Kampen for «kvinnelønna» suger dermed næring, ikke bare fra forbitrelsen over å være «lavtlønt», men også fra raseriet over å bli lavere taksert fordi en er av feil kjønn.

Arbeiderkvinnenes inntog på arenaen betyr både at gamle spørsmål får en ny vinkel, og at nye spørsmål blir sentrale klassespørsmål.

Allianser og motstand

Kvinnekampen innafor arbeiderbevegelsen har ikke vokst fram uten problemer og motstand. De kvinnelige arbeiderne og deres situasjon har vært usynliggjort bak «sjablongarbeideren» — den fulltids arbeidende mannen med hjelm, fortrinnsvis i privat sektor. Men denne usynliggjøringa har vært, og er, til skade for arbeiderklassens kamp som helhet. Det er ingen tilfeldighet at LO-ledelsen har stått for ei nokså konsekvent mannsjåvinistisk linje: det er helt i tråd med hvilke klasseinteresser LO-ledelsen tjener.

Uten at kvinnene kommer på banen, slåss arbeiderklassen med den ene handa bundet på ryggen. Og kvinnene må slåss mot hele «kapitalismens kjønnssystem». Det betyr ei ny utfordring til mennene i arbeiderklassen. Den tidligere arbeiderkvinnetradisjonen åpna for en enhet mellom kjønnene der mannfolka dikterte takten og premissene: Det var kvinnene som fikk ansvaret for ikke å «kjøre for hardt» av hensyn til enheten med mannfolka. Taktiske hensyn er det sjølsagt fortsatt nødvendig å ta. Men strategisk er det ei umulig linje å la mannfolka diktere premissene for forholdet mellom kjønnene. Hele klassen

STRATEGIER

har til sjuende og sist interesse av å knuse «kapitalismens kjønnsystem». Det sier seg sjøl at det er kvinnene som vil være hoveddrivkrafta i denne kampen. Et slags mannsveto mot kvinnekamp som «går for langt» vil derfor være en klamp om foten for hele arbeiderklassens sak. Mannssjåvinisme er i praksis klassesamarbeid, fordi det støtter opp under samme system.

Kvinnene i arbeiderklassen må bli ei bevisst, organisert kraft, ei kraft som både er seg bevisst sin klasses tilhørighet og sin kjønns tilhørighet. De må skape seg sin egen plattform, både for kampen i dag og for kampen under sosialismen. Ut fra denne plattformen må de inngå allianser:

— De må inngå allianser med mannfolka i sin egen klasse. Dette er en allianse der kampen er et viktig element, fordi vanlige mannfolks undertrykking av kvinner er en del av «kapitalismens kjønnsystem», og bidrar til å bevare borgerskapets makt.

— De må inngå allianser med kvinnene, først og fremst i småborgerskapet. Også i denne alliansen vil det være kamp — kamp mot tendensen til å tro at det er mulig for andre enn noen ganske få å «klatre ut» av kvinneundertrykkinga. Den felles kvinnekampen er ei bru som knytter store deler av småborgerskapet (særlig de laveste delene) til arbeiderklassen. Dette viser seg blant annet ved at det er langt lettere å få til et samarbeid mellom kvinnelige fagorganiserte i og utafør LO, enn mellom mannfolk, der motsetningene står steilt.

Den usynlige mannen

Hva så med mannen i arbeiderklassen og det arbeidende folket? Har han en plass i strategien for kvinnekampen? Ja, det har han, fordi kvinnekampen både er en del av den store bevegelsen som skal frigjøre han sjøl (arbeiderklassens kamp), og en viktig alliert til denne bevegelsen. Å se på mannens rolle som i beste fall en slags manet som passivt lar seg drive med i kvinnekampens stridstrøm, det blir å undervurdere den plassen han har i dette store dramaet. En allianse må inngås mellom to aktive parter.

Men forholdet mellom kvinnebevegelsen og den delen av manneheten som

på det bevisste planet støtter kvinnekampen, minner ofte om et heteroseksuelt parforhold: Hun er lidenskapelig opptatt av forholdet, reflekterer, utfordrer — han er nokså hjelpeløs, passiv, forstår ikke dette snakket, synes all problematiseringa er vanskelig å holde ut. Utfordring — lidenskap på den ene sida — passivitet, unnvikelse på den andre.

Kvinnekampen og kvinneforskninga har ført med seg at et nytt kontinent er blitt oppdaga. Kvinnebevisste kvinner har fått mye materiale til å forstå seg sjøl i verden, betingelsene de lever under og hvordan de former sjela og kvinnelivets smerte. Kvinner er nysgjerrige på seg sjøl, oppdager stadig noe nytt, og har en slags kollektiv forståelse av livene sine — de kjenner seg igjen i hverandre.

For de dobbeltarbeidende kvinnene er kampen for 6-timersdagen en kamp for at livet skal være noe mer enn arbeid og søvn, for muligheten til politisk, sosial og kulturell utfoldelse.

Men det er forholdsvis lite gjensvar fra mannfolk — ihvertfall synes kvinnene det, fra sitt ståsted. Det provoserer, avføder fortvilelse og dels rasende moralisme. Og det samme skjer som utallige kvinner har opplevd i parforhold: det hjelper ikke det spøtt, verken å skjønne eller gråte. Og der står vi. En vanskelig situasjon når en har et politisk mål som krever en allianse mellom kvinner og menn mot kjønnsundertrykkinga.

Kvinneundertrykkinga har på sett og vis usynliggjort både menn og kvinner. Maktforholdet har gjort at mannen er blitt det allmenyldige menneske. For sosiologien og psykologien (og politikken!) var kvinnene et dels beklagelig, dels ubegripelig avvik fra «normalen» helt til kvinnekampen og kvinneforskninga gjorde det klart at det fantes to versjoner av mennesket. Den kvinnelige versjonen måtte forstås på sine egne premisser, i sin egen rett. Den kampen er

ikke over ennå, men den har frambrakt et vell av ny innsikt.

Men den mannlige versjonen av mennesket er nesten ikke gjort til tema, verken for politikk eller forskning. Mannen som kjønn er fortsatt usynliggjort bak det «almengyldige» mennesket, standardmennesket. Og mannfolk er påfallende lite interessert i seg sjøl som kjønn. Hvorfor? Kvinnenes nysgjerrighet på seg sjøl har vært båret fram av en stor sosial bevegelse i virkelighetens verden. Det er politisk viktig, og nødvendig, at også mannfolk forstår seg sjøl som kjønn i den verden de lever i. Men en slik innsikt kan neppe trues fram av kvinnebevegelsen. Også mannfolks innsikt må bæres fram av en stor, sosial bevegelse i virkelighetens verden, en bevegelse mannfolka sjøl er en del av.

Og her kommer nettopp arbeiderklassens kamp inn. Arbeiderklassens kamp,

organisering og enhet vil kreve en ny innsikt om mannfolk som sosialt kjønn. Teorien om at det finnes to spisser i arbeiderklassen, det tradisjonelle kjerneproletariatet og de kvinnelige arbeidere, og nødvendigheten av en allianse mellom dem, er kvinners verk. Men for mange mannfolk har den vært lettere å gripe, og handle på grunnlag av, enn mye annet av kvinne-teori og -politikk (sjøl om det har kosta, koster og fortsatt vil koste mye kamp å sette den ut i livet i politisk praksis). Men alliansen mellom de to spissene i arbeiderklassen handler om en sosial bevegelse mannfolka er en del av, en brennende viktig kamp for en ny basis som arbeiderklassens organisatoriske og politiske styrke kan bygges på. En slik kamp krever imidlertid at både menn og kvinner ser seg sjøl som noe særegent, med spesielle styrker og svakheter.

Den moderne kapitalismen er i ferd med å frambringe ei ny arbeidsdeling i

Det vil bli nødvendig for mannfolka sjøl å forstå betydninga de mannlige arbeidernes sosiale kjønn har, både for organiseringa av kapitalismen og for kampen mot dette systemet.

den internasjonale arbeiderklassen, der kjønn vil spille en betydelig rolle. Vi ser konturene av en slags tredeling: en liten «stamarbeiderklasse» med fulltids jobb, forholdsvis bra lønn og et rimelig oppsigelsesvern (i hovedsak menn), en

stor «stamarbeideklasse» med dårlig lønn, få faglige rettigheter, løse arbeidskontrakter, gjerne deltidarbeid (med flertall kvinner) og mange tidligere fulltids arbeidere som nå blir arbeidsløse med lite håp om å skaffe seg ny jobb. (I denne gruppa arbeidsløse vil antakelig mannfolka dominere, sjøl om arbeidsløshet vil ramme begge kjønn.) Det vil bli vanskelig å skape en organisert, kampkraftig, enhetlig styrke av disse tre delene dersom en ser bort fra den spesielle bruken kapitalismen gjør seg, både av den kvinnelige og den mannlige arbeidskrafta. For å forstå den spesielle utbyttinga av den kvinnelige arbeidskrafta har det vært nødvendig å forstå kvinner som sosialt kjønn. Det vil bli nødvendig for mannfolka sjøl å forstå betydninga de mannlige arbeidernes sosiale kjønn har, både for organiseringa av kapitalismen og for kampen mot det-

STRATEGIER

te systemet.

Sosiologen John Humphrey konkluderer en artikkel om arbeid og kjønn slik: «*Det er også klart at kjønn er en faktor som er like relevant for studiet av mannsarbeid som av kvinnearbeid. Den arbeidssosiologien som dreier seg om menns arbeid må revideres og forstås på nytt i lys av arbeidsdelinga mellom kjønnene og det særegne ved maskuliniteten*» Dette gjelder ikke bare for dem som studerer virkeligheten, men også for dem som kjemper for å forandre den.

Andre veier?

Den strategien for kvinnekamp som jeg har skissert opp her, har disse hovedelementene:

Siden kvinneundertrykkningen er innvevd i kapitalismen og økonomisk og politisk system, må kvinnekampen rette seg mot systemet, ha et revolusjonært perspektiv. Kampen for kvinnefrigjøring er en særegen bevegelse som må ha sitt eget organiserte uttrykk, både under kapitalismen og sosialismen.

Kvinnenes kamp og arbeiderklassens kamp har samme mål, derfor må det bygges en allianse mellom disse to store bevegelsene. Denne alliansen må også komme til uttrykk gjennom kontakt og samarbeid mellom kvinnenes organisasjoner og arbeiderklassens organisasjoner.

De kvinnelige arbeidernes situasjon er prega av den dobbelte posisjonen deres, som undertrykt klasse og som undertrykt kjønn. De har to store kamper å kjempe, de må sloss både ut fra klassebevissthet og kvinnebevissthet, de trenger både klasseorganisering og kvinneorganisering.

Arbeiderklassens fulle styrke som klasse kan ikke utløses uten at arbeiderkvinnene kjemper på sin egen plattform, som arbeiderkvinner.

Strategisk er det kvinnene som må legge premissene for enheten mellom kvinner og menn i arbeiderklassen og det arbeidende folket. Dette gjelder også under sosialismen som er en overgangperiode mellom kapitalisme og kommunisme.

Alliansen mellom menn og kvinner i arbeiderklassen og det arbeidende folk krever to aktive parter. Det trengs en

politisk plattform for menns kamp mot kapitalismens kjønnssystem.

Men det finnes vel andre ideer om hvor veien til kvinnefrigjøring går? Ja, sjølsagt.

Den borgerlige/småborgerlige kvinnesakslinja har sin arvtaker i det vi kan kalle «*den offisielle likestillingspolitikken*», den som preger det offentlige likestillingsbyråkratiet som etterhvert er bygget opp her i landet. En av de store sakene til dette likestillingsbyråkratiet er f.eks kampanjen for å få jenter og kvinner til å velge utradisjonelt i utdanning og yrke. I en pressemelding om en OECD rapport som viser at Norge har et av de mest kjønnsdelte arbeidsmarkedene i Europa, sies det f.eks at dette ikke overrasker likestillingsrådet, *i og med at gutar og jenter framleis vel tradisjonelt på utdanningsmarknaden* Dette er altså et spørsmål om individers mer eller mindre frie valg, ikke om at kjønn er en økonomisk og politisk kategori i dette samfunnet. Kvinner er lavtlønte fordi de velger feil, ikke fordi den kvinnelige arbeidskrafta har en lavere verdi enn den mannlige. Den offisielle likestillingspolitikken er også prega av den klasseinnretninga den har arvet fra

Det ville ikke være underlig om det atter oppsto klare skillelinjer innafor kvinnebevegelsen, basert på klassetilhørighet. For det er en del kvinner som har oppnådd en status og posisjon som ville vært svært sjelden en del år tilbake.

den borgerlig/småborgerlige kvinnesakslinja. Det er karakteristisk at det var Kvinnefronten og ikke likestillingsrådet som slo ned på det sentrale nulloppgjøret i 1986 som et brudd på likestillingsloven, fordi det utdypet kløfta mellom lavtlønte kvinner i kvinneyrker uten forhandlingsrett og menn i yrker der lønnsdelingda er viktigste kilde til lønnstil-

legg.

Ei slik problemstilling ligger langt unna den offisielle likestillingspolitikkenes klassemessige horisont. Et slående eksempel på hva perspektivet betyr, viste leder for stortingets justiskomite, DNA medlem Inger Pedersen, høsten 1986. Hun fremma da i og for seg et nokså fornuftig og riktig forslag om at Martha Louise skulle arve tronen i stedet for Håkon Magnus, siden hun var eldst. Dette forslaget ble framsatt og fikk adskillig mediaomtale, samtidig med at de fire Hillesland-damene som tapte jobben sin fordi de var forsørgete kvinner, tapte saka si i høyesterett. Lederen for

stortingets justiskomite fant det ikke aktuelt med noe utspill i denne saken, trass i at det dreide seg om retten til arbeid for det store flertall av Norges kvinner.

Det ville ikke være underlig om det atter oppsto klare skillelinjer innafor kvinnebevegelsen, basert på klassetilhørighet. For det er en del kvinner som,

STRATEGIER

om de ikke akkurat har klart å «klatre ut av kvinneundertrykkinga», i det minste har oppnådd en status og posisjon som ville vært svært sjelden en del år tilbake. Kari Skrede konkluderer sitt innlegg om økonomisk likestilling under Kvinneforskningssekretariatets 10 års jubileum slik: «Det er fortsatt langt fram til generell likestilling på arbeidsmarkedet, men det er ikke lenger utenkelig eller urealistisk at kvinner når gode posisjoner i yrkes og arbeidsliv. Det er heller ikke utenkelig at kvinner og menn konkurrerer om disse posisjonene. Et arbeidsliv som gir kvinner bedre muligheter, vil også med stor sansynlighet føre

til nå og videre framover, er slik: «Fram til i dag har viktigste arbeid i kvinnekamp og likestillingsbestrebelse vært å gi kvinner plass på arenaer som tradisjonelt har vært mannsdominerte. I dag er dette første trinnet i likestillingsprosessen i stor grad tilbakelagt. Vi er inne på arenaene, men det er langt fram til reell likestilling. Fortsatt preger kjønnsdelingen såvel privatliv som arbeidsliv og samfunnet som helhet. Siden kvinner og menn nå deltar på de samme arenaene, blir spørsmålet i framtida i større grad et spørsmål om forhandlinger, strategier, medinnflytelse og makt innenfor de samme arenaene.»

være innafor.

Beatrice Halsaa's innlegg på samme jubileet, preges av frustrasjon over hvor lite kvinnes innvalg i styre og stell egentlig har betydd: «En global økologisk krise er under utvikling, sult og fattigdom truer fredelig sameksistens, militær opprustning skaper ytterligere press på ressursgrunnlaget osv. Det er menn som har skapt denne vanvittige, urettferdige og farlige situasjonen. Det er menn som har drevet den fram i kraft av sine ledende posisjoner i industri, forskning, religion, politi og politikk. Som konger, presidenter, paver, profesorer og generaler.

til større forskjeller mellom kvinnene på arbeidsmarkedet, enn det som kjennetegnet utviklingen i 70 åra. Økte interessekonflikter mellom resurssterke og mindre resurssterke kvinner er allerede merkbart til stede på arbeidsmarkedet. Om interessekonfliktene blir mer markerte i framtida, gjenstår likevel å se.»

Kari Skredes bilde av kvinnekampen

For Kari Skrede er altså kvinnene «innenfor». Det dreier seg om å bruke posisjonene innenfor systemet til å oppnå en mer rettferdig fordeling av makt og goder mellom kjønnene.

Det kvinnelige ul

Men ikke alle har denne følelsen av å

Robin Morgan har ikke stor respekt for revolusjoner der en klasse styrter en annen: «statskupp mellom brødre av forskjellig størrelse» kaller hun det.

Kvinner i politikken ser umiddelbart ikke ut til å ville se denne utviklingen, ser vi på norsk politikk. I strategidokumentet for kvinnespørsmål etter Nairobi, dvs. FNs konferanse om likestilling, fred og utvikling, krever imidlertid verdens kvinner en grunnleggende kursendring. Og det er mange, menn og kvinner, som støtter et slikt krav. Det merker vi bl.a. gjennom oppslutningen rundt Felleskampanjen for jordas miljø og utvikling (norsk oppfølging av Brundtland kommisjonen). Økokrise og atomvåpen er to altoverskyggende trusler og på disse to punktene ser det ikke ut til at kvinnerepresentasjonen har vært til hjelp. Det nytter lite at Gro Harlem Brundtland har vært leder for et stort og viktig utredningsarbeid, for det er større evne i vårt politiske system til å sette i gang effektive kampanjer for å produsere og spre informasjon, enn for å få fattet konkrete beslutninger som ville tvunget frem endringer i vårt miljø»

Noe overaskende konkluderer hun sin frustrasjon over hvor lite kvinner i politikken betyr, med å kaste fram et forslag om å danne et feministisk politisk parti.

STRATEGIER

Med feministisk mener hun imidlertid ikke et kvinneparti, men et parti med et feministisk verdigrunnlag, som hun oppfatter som noe som bryter med det mannsdomminerte establishment.

Beatrice Halsaa er ikke alene om å føle seg «utafor» det mannsdomminerte systemet. Den kjente amerikanske feministen Robin Morgan nøyer seg ikke med å foreslå et feministisk politisk parti. Robin Morgan står for en slags militant feminisme og krever en feministisk revolusjon:

«En måte å overleve på er å minne oss sjøl om at vi ikke er ute etter milde reformer, «nøye oss med en bit av kaka», vi er ute etter revolusjon — og en helt annen slags revolusjon enn noe som har vært beskrevet eller praktisert tidligere, for det har bare vært en slags statskupp mellom brødre av forskjellig størrelse. Vi formulerer revolusjon i dens djupeste og mest egentlige betydning: en fullstendig sosial, politisk, økonomisk, seksuell og følelsesmessig omforming av menneskesamfunnet. Vi våger å omdefinere alt, fra seksualitet til makt, fra økonomi til psykologi. Vi våger til og med å prøve å frigjøre menneskesjelen, å skape en fysisk og metafysisk revolusjon.»

Dette høres flott ut, og skaper gjenklang i mange kvinnehjarter. For hvem har vel ikke opplevd den voldsomme frustrasjonen over og fremmedheten i forhold til alt «mannlig», den totale mangelen på forståelse og kommunikasjon? Hvem har ikke hatt lyst til å hyle, skrike og slå, og kaste alt som har med menn å gjøre på skraphaugen? Robin Morgan formulerer på et vis «det kvinnelige ul». Men holder det som strategi?

Robin Morgan har ikke stor respekt for revolusjoner der en klasse styrer en annen: «statskupp mellom brødre av forskjellig størrelse». Større var ikke forskjellen mellom kompradorkapitalisten og fattigbonden i Kina etter hennes mening. Robin Morgan tillegger i det hele tatt ikke klassemotsetninger særlig vekt: «Klasseanalyse er i beste fall ufullstendig, i værste fall et bevisst forsøk på å splitte kvinner.» Og hun fortsetter med å si at «klasse er ikke den eneste kategorien som er oppfunnet av patriarkatet for å splitte og herske.»

Det Robin Morgan sjølsagt har rett i, er at ingen revolusjon hittil har vært så

djuptgripende at den har gjort opp med kvinneundertrykkninga. Men hennes konklusjon blir altså å forkaste revolusjon på et klassemessig grunnlag, ja, forkaste klassebegrepet i det hele tatt, og i stedet ta til orde for en slags kvinnerevolusjon mot «patriarkatet» eller «Big Brother», som hun kaller fienden.

Når det gjelder strategien for en sosialistisk revolusjon, er hovedstolpene i den klare: Hovedkrafta i revolusjonen må være arbeiderklassen i allianse med resten av det arbeidende folket. Revolusjonen retter seg mot borgerskapet, og må frata borgerskapet statsmakta. Så må kapitalismen som økonomisk system avskaffes. Dette økonomiske systemet bygger på utbyttinga av arbeiderklassen, og på at profittjakta er drivkrafta i økonomien. I stedet for det systemet må det settes en planøkonomi innretta på folks behov.

Vi har snudd opp ned på den måten kommunister tradisjonelt har formulert forholdet mellom revolusjon/sosialisme og kvinnekamp på. Vi ser ikke lenger på kvinnefrigjøring som et automatisk resultat av den sosialistiske revolusjonen.

Men hva skulle være strategien for en «kvinnerevolusjon mot patriarkatet»? Hovedkrafta i revolusjonen måtte sjølsagt være kvinnene. Hvem er fienden — halve menneskeheten? Og hva er kjerna i mannsmakta, som kvinnene må erobre, på samme vis som arbeiderklassen må erobre statsmakta? Hva er det økonomiske grunnlaget for patriarkatet, som må forandres for å skape et samfunn uten kvinneundertrykkning? Hva slags økonomisk system skal erstatte patriarkatet?

Alle disse spørsmåla står ubesvart. Med Robin Morgans analyse tror jeg det er vanskelig ikke å falle ned på at det er mennenes dævelskap som er årsaken til

alle problemene på jorda, fra voldtekt til krig og økologiske katastrofer. Da ender en også lett i en psykologisk forklaring: det er mannens natur, enten han er født sánn eller blitt oppdratt sánn, som er hovedproblemet. Etter mitt syn ender denne formen for feminisme i ei blindgate. Den har ingen virkelig revolusjonær strategi å by kvinnene, bare revolusjonær retorikk.

Vi må holde fast på at kapitalismen og imperialismen er hovedfienden til verdens folk, både kvinner og menn. Det er økonomiske drivkrefter bak den dævelskapen som utfolder seg i verden, ikke «menns maktbegjær». Kapitalismen bygger på klasseutbytting og klasseundertrykkning. Klasser er ikke noe menn har funnet på for å splitte og herske, men noe som eksisterer objektivt. En revolusjon må ha en klassemessig basis.

Kampen for kvinnefrigjøring må knytte seg til denne klasserevolusjonen. Men den må gjøre det på sin egen plattform, på sine egne premisser. Og kampen for kvinnefrigjøring blir sjøl ei viktig drivkraft for å kjempe klasserevolusjonen til ende — til det klasseløse kommunistiske samfunnet. I det sosialistiske overgangssamfunnet vil det både være tendenser som peker framover og krefter som drar tilbake — til det gamle, kapitalistiske samfunnet. Dersom «kjønnsystemets» strukturer blir bevart, vil det bli ei kraft som drar tilbake. Derfor må kvinnekampen kjempes helt til bánns. Og det betyr en revolusjon som kaster om på alle forhold — fra økonomi til menneskenes hjarter, ikke så ulikt den beskrivelsen Robin Morgan gir.

Vi har snudd opp ned på den måten kommunister tradisjonelt har formulert forholdet mellom revolusjon/sosialisme og kvinnekamp på. Vi mener fortsatt, som kommunistene før oss, at kvinnefrigjøring krever at kapitalismen styrtes. Men vi ser ikke lenger på kvinnefrigjøring som et automatisk resultat av den sosialistiske revolusjonen, og kvinnebevegelsen som en slags gratispassasjer på arbeiderklassens tog. Tvert imot, kampen for kvinnefrigjøring er en motor, og en av de sterkeste, i revolusjonen og i kampen etterpå — for et kommunistisk, klasseløst samfunn. Stopper den motoren, havarerer sosialismen. ■

GREPA KVINNEOFOLK

Offentleg sektor har stått for det meste av nettotilveksten av arbeidsplassar i Nord-Norge etter 1970. Statens sparepolitikk med nytt inntektssystem for kommunane har snudd dette. Særleg er det kvinnene som i første omgang får lide.

Av Arna Meisfjord

Usynleggjering er herskerteknikk nr. 1. Når kvinnene sitt arbeid og innsats ikkje blir registrert, ikkje lagt merke til, ikkje bokført, ja då blir undervurdering og nedvurdering ein nærliggande konsekvens.

Mange kvinner har erfart ein forunderleg eigenskap ved husarbeidet: Det blir først lagt merke til av andre når det ikkje blir gjort. Dette er konsekvensen av ei systematisk usynleggjering av det private omsorgsarbeidet. Først dei siste tiåra har vi fått tal som viser at det private (og ulønna) hus- og omsorgsarbeidet nesten er like omfattande (målt i årsverk) som lønnsarbeidet.

«Kvinneundertrykkelsen er så vanlig at den er usynlig» seier Simone de Beauvoir. Kvinnene sin innsats i historie og samfunnsliv, har for ettertida vore som spor i vatn: usynlege.

Synleggjering blir dermed ein viktig motstrategi for kvinnerørsla. Kvinneorganisering, kvinneaktivisme, kvinneforskning blir sentrale stikkord. Når ein ser på

DISTRIKTSPOLITIKK

kvinnene sin faktiske innsats og arbeid for fellesskapet, blir usynleggjinga og den manglande verdsetting nesten ufatteleg.

I Nord-Norge har det fram til i dag vore ein sterk kjønnsdelt arbeidsmarknad. Kvinnene har hatt hovedansvaret for omsorgsarbeidet, for omsorg og stell av barn, sjuke og gamle. Dei har produsert mat og klede og dei har vore bønder. Melking og fjøsstell har vore «kvinnfolkarbeid». I store delar av året hadde dei nordnorske kvinnene eineansvaret for både hus og fjøs medan mannen var på fiske eller anlegg. Den nord-norske bonden gjekk ofte i skjørt. Fisket kunne ofte være lunefullt, så kvinnene sitt arbeid i jordbruk og hushald var avgjerande for om familien skulle klare seg. Ikkje rart det gjerne vart sagt at ei kvinne ho kunne klare seg med ein tufs av ein mann, men ein mann — han måtte ha ei grepa kjærring om han og familien ikkje skulle lide nød.

Endringar sidan krigen

Sidan krigen har det skjedd ei omfattande endring i næringsgrunnlaget i Nord-Norge. Primærnæringane — jordbruk og fiske — er redusert til under 10 prosent av dei samla yrkesaktive. Industri og servicenæringane har auka i omfang og for kvinnene er det særleg offentleg sektor som har vorte den store arbeidsplassen. Skole, helse- og sosialsektorane omfatter i dag ein stor del av alle yrkesaktive i landet. I Nordland fylke var 18% av alle yrkesaktive i 1980 tilsett i desse sektorane, og så mykje som 34% av alle dei yrkesaktive kvinnene var å finne her. Offentleg sektor har stått for nesten heile nettotilveksten av arbeidsplassar i Nordland i perioden etter 1970. Utbygginga av helse og sosialtjenesta i fylket har i denne samanheng vore av større betydning særleg for kvinner i utkantstrok med svært få alternative arbeidsplassar.

Staten sin sparepolitikk generelt og det nye inntektssystemet for kommunane spesielt, har ført til at denne tendensen med vekst i offentleg sektor har snudd. For mange kommunar er det reell nedgang i aktiviteten. Klasser og skolar blir slått saman, timar til heimhjelp blir redusert, barnehageutbygginga lagt på is eller privatisert, sjukehusavdelingar stengjast osv. For kvinnene får dette to klare konsekvensar:

- 1) retten til løna arbeid blir redusert.
- 2) tilbudet på helse og sosialsektoren blir dårlegare.

Styresmaktene, både på sentralt og regionalt nivå er vel vitande om dei store konsekvensane utviklinga i offentleg sektor får for distrikta. I Nordland fylke si melding om likestilling står det: «*Den reduserte veksten innafor offentleg virksomhet i 80-åra er derfor særleg bekymringsfull i forhold til målsettingen om å bevare et desentralisert bosettingsmønster i fylket.*»

I Nord-Norge ser vi no ein aukande tendens til at dei

unge jentene flyktar frå landsdelen. Underskotet på unge jenter aukar. I Nordland er det 88 kvinner pr. 100 menn i alderen 20-39 år. I enkelte utkantkommunar er skilnaden endå større.

For første gong i historia kan dei unge kvinnene velge kor dei skal slå seg til.

«*Kom deg heimanfrå jente, og kast deg 'kje bort til den første og beste kar*»

seier ho Herbjørg Wassmo i visa «Det er sol bakom skyan». Har dei unge jentene tatt Herbjørg Wassmo på ordet? Eit er i alle høve sikkert. Ein distriktspolitikk som ikkje tek omsyn til det enkle faktum at det er kvinnene som føder barna, ein slik distriktspolitikk vil måtte mislukkast.

Korleis legg så styresmaktene tilhøva til rette for kvinnene? På kva måte ser stat/fylke/kommune samanhengen mellom kvinneperspektivene og distriktspolitikken? (Jfr. kampanjen «Jeg trives utenfor trengselen»)

Eg vil i denne samanhengen ta fram eit eksempel som syner kor kvinnefiendtleg den offentlege sparepolitikken slår ut, og kor lite samsvar det er mellom det som blir sagt og det som blir gjort. Det gjeld stenging av fødeavdelingane i Nordland.

Fødselshjelp

Så seint som for 30 år sidan så skjedde 1/4 av alle fødslane i Norge i heimane. I Nord-Norge var talet mykje større fordi avstandane er store og kommunikasjonane var dårlege. Vi har alle høyrte dramatiske historier om fødsler som kom brått på, om uver og storm, og om ei eventyrlig jordmor som trossa alle farer for å vere der det verkeleg gjaldt, ved barselssenga. For kvinnene i distrikts-Norge var jordmora meir enn ein fødselshjelpar. Ho var eit omgrep, ein institusjon.

Når desse kvinnene fortel om ho jordmor-Anna, eller ho Tordis, eller kva dei no heite alle, så skjønar vi litt kva trygghet og omsorg betyr for dei kvinnene som skal føde. Den same beundring og takksemnd kan ein høyre frå kvinner som har fått føde på ein god fødeavdeling. Augo strålar når dei fortel om omsorg og innsats frå dei som jobbar der, om miljøet og stemninga, om varmen og tryggheta. Vi veit alle kor viktig opplevelsen av fødselen er for mor og barn. Vi veit at omsorg for mor og barn er førebyggjande helsearbeid. Vi veit at ei frisk, trygg og glad mor er den beste start den nye verdensborgaren kan få med seg.

I arbeidet med å sentralisere fødslane, frå heimane og fødestuer til sjukehus og sentralinstitusjonar, har det nettopp vore argumentet om sikkerheit og medisinsk ekspertise som har vore brukt. Kvinna skulle føde på sjukehus, det var det einaste forsvarlege.

Skremmande er det då å oppleve at denne tryggheta, denne garantien for liv og helse, skal ofrast for å spare nokre få sølvpengar. Korleis er dette mogleg i eit av verdens rikaste land?

DISTRIKTPOLITIKK

Den avgjørende faktor i distriktpolitikken er økende fraflytting av unge jenter.

Omsorg for mor og barn har vore ei av dei mest prioriterte oppgåver for kvinnerørsla. Katti Anker Møller var ein pioner då ho i byrjinga av dette hundreåret starta arbeidet for mødrehygienekontor. Katti Anker Møller dreiv aktiv prevensjonsrettlegg. Kvinnene måtte føde færre barn. Kanskje politikarane då skjøna kor viktig ei oppgåve det er for samfunnet.

Det blir ofte sagt at det er vanskeleg å spå om framtida, men vi kan trygt slå fast at den stadig aukande fråflytting av de unge jentene, det vil bli den avgjerande faktor i distriktpolitikken. Det er naudsynt å slå fast at å føde barn er den mest fundamentale oppgåva i eitkvart samfunn. At kvinna er hjørnesteinskjønnnet, det ser vi klårt i distrikts-Norge i dag.

Når vi ser korleis politikarane prioriterer, så skulle vi tru at dei framleis lever i den villfarelse at ungane kjem med storken eller at vi formeirer oss ved knoppskyting.

Verdensmeistrari likestilling

I Norge er vi verdensmeistrar i likestilling. Vi har ei såkalla «kvinneregjering» som brusar med fjøra og lagar stor ståhei, men dei grip ikkje inn og hindrar stengte fødeavdelingar. Dei er vel vitande om medsøstre som må reise i timesvis med båt og bil for å nå ei open fødeavdeling. Fleire offentlege utredningar har kome med tilrå-

dingar for å redusere spedbarnsdødeligheita i Norge generelt og i Nordland spesielt. I utredninga «Perinatal omsorg i Nordland» står det: «Utvalget vil sterkt fraråde stenging av fødeavdelingar f.eks. om sommeren.» vidare «Utvalget mener at den perinatale dødeligheten bør kunne reduseres fra ca: 12 til ca. 7 døde pr. 1000 fødte. Dette tilsvarer for Nordlands vedkommende at 10-15 barn eller ca 1/2 skoleklasse hvert år kan reddes. Ved å satse på en bedre perinatal omsorg vil man også forvente å få færre barn med varige handikapp.»

Det er ufatteleg at ei såkalla «kvinneregjering» kan sjå på at fødeavdelingar blir stengt i det fylket i landet som har høgast spedbarnsdødeligheit.

I Norge har vi lov om likestilling. Dei stengte fødeavdelingane er anka til Likestillingsombodet. Korleis skal kvinner kunne delta i yrkes og samfunnsliv på like fot med menn, når dei ikkje får føde under trygge vilkår?

Kvinnene er hjørnesteinskjønnnet i distrikts-Norge. Gjennom sitt arbeid og sine erfaringar og gjennom sitt ansvar for reproduksjonen er kvinnene grunnlaget for busettinga. Ikkje noko samfunn kan først vidare uten at kvinnene er villige til å ta på seg desse oppgåvene. Kvinnene sin innsats må derfor synleggjerast og kampen må først for at framtidens Norge blir bygd på kvinners vilkår. ■

DISTRIKTPOLITIKK

PROLOG T

*Ver helsa de nordlandske stoltaste kvinner
frå mor sjøl i stua, til tausa der inne.
Ver helsa, du forkle-kledd kvinne!*

*Ver helsa for alt det til martnan du fører,
frå kua og geita, til osten og smøret.
Ver helsa du skjørt-kledd bonde!*

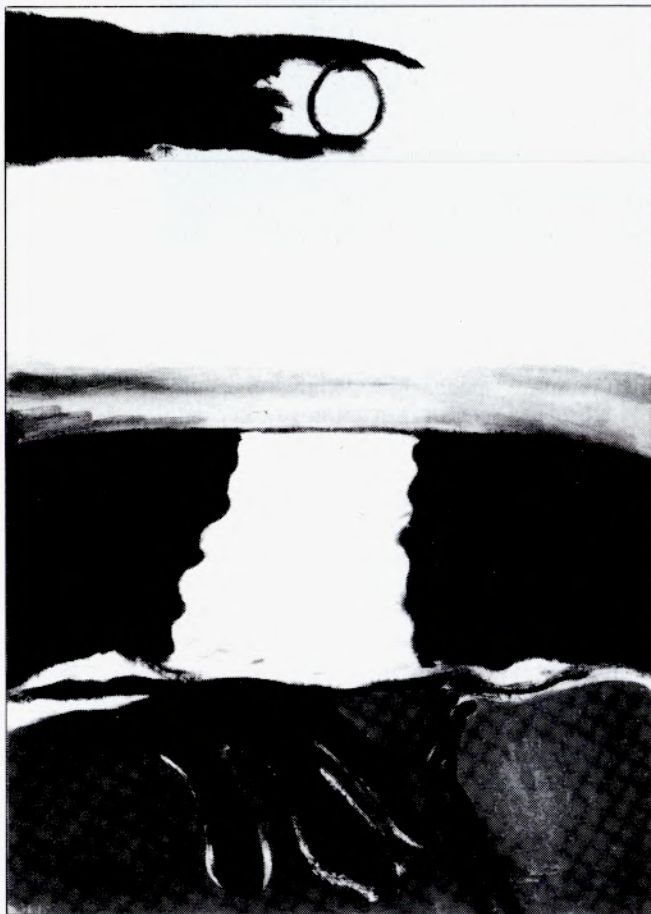
*Du dyrkar opp jorda, hogg stablar med ved.
Du rår over livet for folk og for fe.
I barselseng segna du sjøl ned i kne!
— med hjelp frå ho Anna så greidde du det!*

*Kanonen deg helsar som før bortfrå bergan.
Skal tru om du får det du skulle for eggan?
No gjeld det! Grip dagen og timen!*

*Kva har du i korga
på ryggen, i tanken
i hjartet ditt med deg
til midtsommars-fest?*

*I korga ligg arbeid
frå kveldar så lange.
På ryggen ligg slitet
frå vev og frå rokk.*

*I tanken gneg tvilen,
kor går det med ungan?
Vil pengane berge
til bok og til bank?*

IL BJØRNEMART'N

*I hjartet ligg draumen
om tryggare tider,
om lyset og varmen
for land og for folk.*

*Og tausa frå Rana og Vefsn og Tjøtto,
ho er ikkje høgast i haten den tötto.
Men martnansfri er ho så ærleg fortjent.*

*For resten av tida ho arbeid på gården
for maten og huset, ho slitest med åran.
Men sko skal ho kjøpe på martnan i år.*

*På tur over Rana dei trengte til kvile,
og Finnkona låg der så høveleg tel.
Der koka dei kaffe der kvilte dei kroppan.
Så kom dei til Bjørn før det leid imot kveld.
Her kvelva dei båtan, så hadde dei husly,
men sovinga vart det nok lite av lell.*

*No sit ho på bergan og ser ut på Vågen,
på havet og holman med lengsel i hugen.
Skal tru om ein gromgut går einsam i kveld?*

*Oleanna har dansarbu, tonane lokkar
til plassen kjem jenter og gutar i flokkar.
Bergitte sit stille på steinen og ser.*

*Alt er så vakker at hjartet vil sprengjest!
Ho veit med seg sjølv at det fine kan trengest
til trøyst i den teneste tausa har tatt.*

*Og draumen har venger og tanken er tollfri:
Ei taus kan bli kone om lykka står bi.
Kva kan ikkje hende ved martnanstid?*

*Så drøymer ho liv bak den kvite gardin,
i vogga ligg barnet så inderleg fin
— om mannen på martnan ho møtte...*

*I glaskarmen blomstrar ein kvit georgin,
på bordet ligg duk av den finaste lin.
I omskråa kveilar seg katten*

*No vaknar Birgitte, ho går bort mot plassen.
Hansine har kaffebru, dit skal ho gå.
Her slutar vi saga, meir skal ikkje skriftast
ho sjøl kan fortelle kva då ho fekk sjå.*

*Så helsar vi martnan, til bonden og tausa,
vi helsar ei tid som er faren forbi.
No ventar ei framtid som ingen kan kjenne,
no møter oss oppgåver større kan hende
og mødrene lærte oss lekse si:
Ta vare på livet, vis omsorg for svake,
ver rause med godord og hjelpande hand.
Eit samhald gir styrke, og styrke gir motet
og motet det treng vi når bakken er bratt!*

*For her vil vi leve, ja her vil vi bli
og martnan på Bjørn får ei ny blomstringstid!*

Arna Meisfjord

OMSORG

DEN PLAGGSOMME

Hvor mye koster den private eldreomsorgen og hva er alternativet til det private slitet? Dette er spørsmål mange har stillt seg. Bente Volder har gått konkret til verks for å gi eit svar. Ho har gjort sine beregningar i hjemstedkommunen, Ålesund. Her presenterer ho tallmateriale som har danna bakgrunn for seminar på Nordisk forum og starter debatten om alternativ til institusjonen

Av Bente Volder

Ideen til prosjektet kommer fra Astrid Holm, bystyremedlem for RV i Trondheim. Jeg har tatt utgangspunkt i ventelister til alders- og sjukehjem og i underbemanninga på alders- og sjukehjemmene. Jeg forsøkte i tillegg å få tak i ventelister til hjemmehjelp og hjemmesjukepleie eller en vurdering av underforbruket av hjelpetjenestene i hjemmet, uten at noen ved sosialkontoret ville/kunne gi meg det. Beregningene er gjort mai -87.

Venteliste til sjukehjemsplass

De som står på venteliste er folk som trenger sjukehjemsplass i dag, det er altså ikke en venteliste folk setter seg på for å sikre seg plass en gang i framtida. I mai -87 var det 100 personer som ventet på sjukehjemsplass. Av dem var 35 personer innlagt på sjukehus, 65 personer var hjemme. Jeg regnet at folk som venter på sjukehjemsplass er så hjelpetrengende at de har et omsorgsbehov på 24 timer i døgnet. Og siden de ikke dør, er det noen som yter den omsorgen — ektefeller, døtre, svigerdøtre eller andre pårørende.

Jeg har verdsatt det omsorgsarbeidet til lønnstrinn 15, med sosiale utgifter tilsvarer det en timepris på kr. 110. Jeg har ikke beregnet tillegg for ubekvem arbeidstid, overtidsgodtgjørelse eller helligdagsgodtgjørelse, sjøl

om omsorgen ytes døgnet rundt, dag ut og dag inn, år ut og år inn. Beregninga av verdien på arbeidet er derfor lav, siden jeg ikke har gitt omsorgsarbeiderne de rettighetene de ville få om arbeidet ble utført etter tariffavtale og lov om arbeidsmiljø.

Verdien på arbeidet som ytes til folk i sjukehjemskøen i løpet av et år blir da:

65 personer x 24timer x 365 dager x kr. 110
= kr. 62 634 000

Det var 175 som ventet på plass på aldershjem i Ålesund. Jeg regnet at disse personene i snitt har et omsorgsbehov på 8 timer i døgnet.

Verdien på arbeidet som ytes til folk i aldershjemskøen i løpet av et år blir da:

175 personer x 8timer x 365 dager x kr. 110
= kr. 56 210 000

Underbemanning på alders- og sjukehjemmene

Underbemanninga på alders- og sjukehjemmene er ekstrem, og betyr rovdrift på dem som jobber der. Det harde arbeidspresset fører til mye belastningsskader og langtidssjukemeldinger. Det er for hardt å gå i full stil-

OMSORGEN

ling, og kvinnene på alders- og sjukehjemmene har «løst» det ved å gå i deltidstillinger, noen er delvis uføretrygdet og går i redusert jobb.

Rovdriften på de ansatte er et resultat av at kvinnene jobber for to — mens de har lønn for en jobb. I tillegg til at kvinnene er lavtlonte, jobber de altså dobbelt opp — og den ene jobben er gratis (for arbeidsgiveren).

Jeg har tatt utgangspunkt i pleiefaktoren ved hver enkelt institusjon. For aldershjemmene var den omkring 0,45 og for sjukehjemmene i underkant av 0,6.

Beregning av pleiefaktor

Pleiefaktoren beregnes ut fra antall pleiepersonell pr. pasient. Personellet jobber 37,5 timer i uka. Det er 168 timer i en uke. Med en pleiefaktor på 0,45 vil det være 0,1 pleier pr. pasient til stede i gjennomsnitt. Dette vil sjølsagt variere til ulike tider av døgnet — på Åse sjukehjem har 1 pleier ansvaret for 28 dypt pleietrengende, delvis senile pasienter i deler av døgnet, på ettermiddagen og natta. Mens det er forholdsvis flere på vakt på dagen, når pasientene skal tas opp, bades, mates osv.

På psykiatriske sjukehjem er pleiefaktoren satt til 1.

Jeg har satt pleiefaktoren til 1 både på alders- og sjukehjemmene. Det er på ingen måte en råflott pleiefaktor — men vil være en kraftig forbedring i forhold til bemanninga i dag.

Institusjonene regner også ofte ut personalfaktor — den er antall personell pr. pasient — den tar altså med kontorphersonale, vaktmester, rengjøring, kjøkkenpersonale osv.

Gratisarbeid på alders- og sjukehjemmene

Jeg har tatt utgangspunkt i budsjettet for hvert enkelt alders- og sjukehjem, og tatt ut utgiftene til pleiepersonell. (Tallene for sjukehjemmene har jeg fått fra fylkeslegen i Møre og Romsdal, tallene til aldershjemmene har jeg tatt ut fra kommunebudsjettet. Fra 1988 er sjukehjemmene overført til kommunene, så alle tallene fins enten i kommunebudsjettet eller i kommuneadministrasjonen.) Jeg har så omregnet utgiftene til pleiepersonell hvis pleiefaktoren økes til 1. Differansen mellom det beløpet og de budsjetterte utgiftene til pleiepersonell, gir et tall for gratisarbeidet som kvinnene på alders- og sjukehjemmene tvinges til å yte.

OMSORG

Regneeksempel: Åse sjukehjem Pleiefaktor 0,588
Lønn 14 016 000 (for hele personalet, ikke bare pleieper-
sonalet, personalfaktor 0,81).

Lønn for pleiere (pleiefaktor 0,588) kr. 10 904 500

Lønn for pleiere (pleiefaktor 1) kr. 18 544 980

Differanse mellom pleiefaktor 1 og 0,588:

18 544 980 - 10 904 500 = kr. 7 640 500

Gratisarbeid i eldreomsorgen i Ålesund årlig

Verdien av gratisarbeidet på sjukehjemmene beregnet som differansen mellom beregna lønn, pl.fakt. 1 og budsjettet lønn, pl.fakt. 0,57 - 0,588 blir kr. 20 437 800.

Verdien av gratisarbeidet på aldershjemmene beregnet som differansen mellom beregna lønn, pl.fakt. 1 og budsjettet lønn, pl.fakt. 0,45 blir kr. 15 095 000.

Dette gir følgende regnestykke:

Venteliste sjukehjem	kr. 62 634 000
Venteliste aldershjem	kr. 56 210 000
Gratisarbeid sjukehjem	kr. 20 437 800
Gratisarbeid aldershjem	kr. 15 095 000
SUM	kr. 154 376 000

Når det gjelder underforbruket i hjemmesjukepleien og hjemmehjelpen eksisterer det ingen venteliste. Kommunen fordeler timene de har til disposisjon på de registrerte brukerne og yter færre timer enn behovet tilsier. Dette øker arbeidspresset på dem som jobber og betyr at folk ikke får nødvendig hjelp og tilsyn. Her ligger også en del gratisarbeid, men det kan foreløpig ikke tallfestes.

Kommunebudsjettet for 1987 var på 544 millioner. Den gratis eldreomsorgen hadde en verdi (lavt regna) på 154 millioner. Det tilsvarer 28% av kommunebudsjettet — som kvinnene i Ålesund tvinges til å jobbe gratis i eldreomsorgen hvert år.

Alternativet til familie og institusjon

I dag er 85 - 90% av eldreomsorgen privat og gratis. Vi vet at prisen for den omsorgen er høy — for dem som sliter seg ut og for de gamle. Vi vet også at 3 gamle dør alene i Oslo hver dag — fordi den offentlige omsorgen ikke fins og den private ikke fins eller ikke fungerer.

Valget som folk stilles overfor (hvis de har noe valg) er valget mellom å sende sine pårørende til underbemannede institusjoner, med tildels uverdigg behandling av folk

Framtida må endre både institusjonsvesenet og det private ubetalte arbeidet i eldreomsorgen.

— eller å slite seg ut i privat omsorg. — Dårlig samvittighet, overfor sine gamle, fordi institusjonslivet ikke er noe fullverdig liv. — Bitterhet, fordi ens eget liv forsvinner i et uendelig hav av omsorgsarbeid, et hav av slit. Vi vet at gamle blir utsatt for overgrep og mishandling.

Det at flertallet er henvist til familien for å få nødvendig omsorg, betyr at svært mange faller utenfor. Organiseringa i kjernefamilier fører også til isolasjon mellom ulike grupper i samfunnet. Mange barn og ungdom kjenner ingen gamle, mange gamle har ikke kontakt med barn og ungdom.

En menneskeverdig eldreomsorg — hvordan må den være?

Hva er alternativet — hvordan må eldreomsorgen være under sosialismen? Er svaret at da skal det bygges trygdeboliger, alders- og sjukehjem til alle som trenger det? Jeg tror ikke det.

Alle folk har behov for nærhet og kontakt, for stabile forhold over tid. Det vil sikkert være behov for institusjoner for noen eldre — det kan være eldre som har spesielle behov når det gjelder medisinsk behandling, tilsyn og pleie. De som jobber på alders- og sjukehjem i dag vet mye om hvordan institusjonene kan forbedres for at de skal bli gode steder å leve.

Det samfunnsmessig ansvaret for tiltak for eldre må bygges ut — (hjemmesjukepleie, fysioterapi, dagsentre,

behandling, aktivitet) sammen med andre tiltak som gjør dagens private gratis omsorgs- arbeid til samfunnsmessig arbeid (rengjøringspatruljer, kafeer, ta-med-hjem-mat osv.)

Vi kan tenke oss samfunnet organisert i større grupper som lever sammen — frivillig. I forhold til omsorgen for eldre, vil det bety flere som har nær kontakt med hverandre, det vil ikke være en eller noen få pårørende som er eneste kontakt og som skal dekke alle behov. For de eldre ville det bety at de ikke var så avhengige av og til byrde for noen få personer. For de yngre ville det bety at de ikke var så bundet — de ville kunne reise, flytte, ta utdanning, ha et eget liv uten at det ville bety at de gamle ble overlatt til seg sjøl.

Gamle er en menneskelig ressurs — de har kunnskap og erfaring, og de har tid. I en større gruppe folk som levde sammen ville flere få glede av det — barn som i dag er uten kontakt med gamle, barn som idag har få voksenpersoner å knytte seg til. Det store flertallet gamle er ikke pleiepasienter — de fleste er ikke hjelpetrengende eller de trenger bare litt hjelp.

Større grupper som lever sammen er en løsning som gir folk stabile forhold over tid og som ikke sliter ut dem som skal være omsorgspersoner. Større grupper gir en mulighet til å dele på det å være omsorgspersoner slik at de gode sidene ved det å gi omsorg og bry seg om hverandre kan blomstre, uten at slitet og lenkene bryter ned de gode følelsene og avler bitterhet og menneskelig nød.

DELTIDSARBEID

«FRI SOM FUGLEN»

Kvinner fra Nederland og storbritannia var samla i Leiden 17. til 20. mai i år. Det var forskere og fagforeningsorganisatorer, de fleste feminister. Konferansen satte søkelys på ulike former for fleksibelt arbeid. I Nederland har 1/3 av den totale arbeidstokken andre forhold enn normal fulltidsjobb. Siri Jensen var observatør på konferansen.

Av Siri Jensen

I Nederland regner regjeringa at mellom 500 og 600 tusen, eller ca. 12% av alle arbeidstakere har midlertidige jobber, kontrakter om hjemmearbeid, on call kontrakter (kom når vi ringer) eller manpower-kontrakter. Trolig er tallet høyere, ca. 800 000. 1,2 millioner jobber deltid. Totalt har ca. 1/3 av arbeidsstyrken andre forhold enn den normale full tids jobb. Og andelen fleksible kontrakter øker raskt. I England var utviklinga tilsvarende. Det var beregnet at den fleksible arbeidsstyrken var økt med 1 million fra -83 til -86, som er omtrent det samme antallet som nedgangen i full tids jobber.

Et viktig problem var å få riktige tall som virkelig kunne få fram kvinners situasjon. Deltid kan være både faste jobber med rettigheter (selvom deltidsarbeidere har svakere rettigheter, spesielt i England) eller veldig usikre jobber med få timer. Har kvinner mange ulike jobber, når antallet korte deltidjobber øker? Hvor stort er det illegale arbeidsmarkedet?

Overalt i Europa framstilles denne utviklinga som økt valgfrihet, fleksibilitet er det positive ordet. Mens jeg holdt på med dette, kom en brosjyre i posten med tittelen: Vi søker kantinedarbeidere som vil være frie som fuglen. Men kvinner har mye erfaringer og vet at det ikke stemmer. De er fleksible for arbeidsgiverne nettopp fordi de ikke er fleksible. Mange var skeptiske til å gå inn på diskusjonen om god og dårlig fleksibilitet. Fleksibilitet slik den nå drives fram i verdensmålestokk er et angrep på grunnleggende rettigheter arbeiderklassen har kjempet seg til gjennom 100 år. Vi lette etter begreper som i større grad ga folk forståelse av det som foregår enn uttrykket «fleksible arbeidere», i Nederland foreslo de daglønnere som er et gammelt uttrykk for folk som bare hadde arbeid en dag av gangen, i England «casualized».

I Norge ?

Økt valgfrihet?

Kan økningen av hjemmearbeid, on call osv. forklares med at det passer med ansvaret for hus og unger?

Virkeligheten er at det ikke passer. 1/3 av verdens hushold har kvinnelig hovedforsørger, mindre enn noen gang er deltid og dellønn noen løsning for kvinner, ennå mindre «fleksibelt arbeid». Barn er ikke sultne bare en gang i uka eller ei uke i måneden. Og barnetilsyn blir ikke enklere av at du må løpe når telefonen ringer. Svært mange kvinner på fleksible kontrakter jobber i virkeligheten full tid i årevis, men uten rettigheter.

Mange kvinner starter opp som hjemmearbeidere med den tro at det er en bedre måte å kombinere på, men oppdager etterhvert at de sitter med ubetalt nattarbeid,

helgearbeid og evig arbeid, eller uten penger til mat og klær. Også dem som tilsynelatende «velger», kan plutselig finne seg i en livssituasjon der mangelen på rettigheter er katastrofale. Kapitalismens utnyttning av det kvinnelige mennesket som lønnsarbeider har tatt en ny omdreining.

I hele verden

Fleksibilitet er kapitalens strategi for maksimal profitt i hele verden. Et av måla er et størst mulig skikt av arbeidere uten rettigheter. Moderne teknologi har gjort det mulig å skreddersy produksjonen på en ny måte. Og skaffe mer detaljert informasjon om hvor det til en hver tid er mest profitt å hente.

Endringer i krav til arbeidskrafta gjør at det er lettere

DELTIDSARBEID

å bruke ufaglært arbeidskraft på jobber som tidligere krevde fagopplæring. Dette gjør det mulig for arbeidsgivere å unngå fagarbeidere og fagforeningserfaring, og gjør det lettere å innføre systemer som bryter med fagforeninga.

Enorm vekst i systemet med underleverandører er mulig på grunn av at arbeidsoperasjonene kan deles opp i enkeltledd som kan settes bort. Kjernebedriften ansetter ikke flere folk enn absolutt nødvendig, all variasjon i markedet betyr endring i etterspørsel til underleverandørene der arbeiderne betaler med økt usikkerhet og mindre rettigheter. Arbeidere leies inn fra ulike leiefirmaer. Aller nederst er illegal hjemmeproduksjon utført av kvinner i den 3.verden eller kvinner, innvandrere og innvandrerkvinner i vestlige land. Toyota Japan har 38600 underleverandører, og en kan sjøl tenke seg lønns og arbeidsforholda aller nederst. Hjemmearbeid, on call, kontrakter der arbeiderne «eier» utstyr og betaler all risk sjøl. 60% av industriproduksjonen i Japan skjer i den «uformelle sektoren», utenfor registrerte bedrifter og arbeidsforhold.

Underleverandørene er spredd over hele verden. Også i kontorsektoren. American airlines får kontorarbeid gjort på Jamaica og Kellloggs har ansatt kvinner i Vest-India til å punche inn slippene folk sender inn fra Corn Flakes eskene på rundskift.

Men fagbevegelsen, lover og avtaler står i veien for å utnytte de nye mulighetene maksimalt. Arbeiderklassens grunnleggende rettigheter angripes; fast arbeid, fast lønn, rettigheter ved sykdom o.l, og retten og muligheten til organisering. Når butikk-kjeder som Sainsburys opererer med 183 forskjellige skiftmønstre på ca. 500 arbeidere, er det ikke bare fordi det er mulig å regne ut nøyaktig når på dagen det selges mest i de ulike avdelingene.

Organisering av kvinnelige arbeidere

Nøkkeleddet for å møte denne utviklinga er organiseringa av de kvinnelige arbeiderne, uansett kontraktforhold. En slik organisering med utgangspunkt i at de er både kvinner og arbeidere utvikler seg over hele verden med kvinner i den 3. verden i spissen. 56% av verdens kvinnelige arbeiderklasse fins i Asia, bare 9% i Vest-Europa og 7% i Nord-Amerika.

Dette er en svær utfordring til den tradisjonelle fagbevegelsen, og svaret på utfordringa vil være avgjørende for om fagbevegelsen vil kunne eksistere som kamporganisasjon for arbeiderklassen i framtida. I Leiden var to fagforeningsorganisatorer, Bernadette Hillon fra US-DAW (Union of Shop, Distributive and Allied workers, organiserer først og fremst i varehandelen) og Inez McCormack fra NUPI (National Union of Public Employee's, lavere offentlig ansatte) i Belfast.

De to var opptatt av å endre fagforeningene grunnleggende, til å legge hovedvekta på kvinnenes interesser og som en nødvendig del av samme prosess styrke demo-

kratiet, medlemmenes innflytelse. De satte opp tre oppgaver som henger sammen:

— Rekruttere kvinner i alle typer arbeidsforhold til foreninga på deres egne premisser.

— Organisering av virkelig demokrati for kvinnene, bl.a. gjennom egne kvinnekomiteer slik at kvinnenes egne behov og krav kunne komme fram. Dette må skje i nær kontakt med kvinner med forhandlingserfaring som kan oversette behova til krav som det er mulig å få gjennom enten gjennom lovverk eller avtaler.

— Slå gjennom i forhandlingsstrukturen slik at kvinnenes krav blir sentrale krav i forhandlingene, dvs. endre både dagsorden og arbeidsmåte for forhandlingene, bl.a. tid og sted, slik at kvinner sjøl kunne delta.

Begge fortalte om offensivt arbeid for å organisere kvinner på deltid og ulike typer ustabile kontrakter. Med utgangspunkt i at det var nødvendig å vinne tillit, vise at det hadde noen hensikt. De tilbød derfor uorganiserte råd og hjelp (sammenlikn med LO-linja). Bernadettes forening hadde mobilisert medlemmene i kvinnekomiteen til å gå ut og snakke med flest mulig kvinner som ikke var organisert og spørre om hva de syntes var viktig og hva de mente om fagforeninga. Hos Inez hadde de prøvd seg både med møter privat og med egen bingo.

Når kvinnene fikk være med å utforme krav, ble det andre krav enn de tradisjonelle fagforeningskrava som

kom på topp. Inez var opptatt av forholdet mellom rettigheter og penger. Hun understreket at rettigheter er penger, økonomisk trygghet, og dess mer medlemmene hadde innflytelse på krava, dess mer vekt ble lagt på rettigheter. Fordi rettigheter innebærer å bli anerkjent som arbeidere, dvs. muligheter til fast inntekt og til å kreve både flere rettigheter og høyere lønn.

Fattigdomsfella

Mange kvinner havner i fattigdomsfella. De kommer dårligere ut for hver lille lønnsøkning. Fordi sosiale stønader går ned, ikke bare tilsvarende, men mer. Det blir en felle du ikke kan komme deg opp av. I tillegg kommer mange eksempler på at kvinner på deltid eller fleksible kontrakter må betale prisen for lønnsøkning til de faste på fulltid, f.eks. med kutt i timetall eller økt fleksibilitet.

Begge var opptatt av at veldig mye av kampen dreier seg om kvinners verd. Å styrke deres egen bevissthet om verdien av jobben de gjør som arbeidere og som kvinner. At raseriet og kampkrafta veldig mye springer ut av at de ikke blir behandla som mennesker. Og at bevissthet om egen verd er et viktig grunnlag for å kreve høyere lønn.

De tok også opp behovet for å utvikle flere slags aksjonsformer, med utgangspunkt i kvinnene sjøl.

Hjemmehjelpene ville ikke streike i den konflikten de var oppe i; de ville ikke ramme de gamle de jobba for. Så da kommunen ikke ville gi dem vilkåra de hadde krav på, ble de enige om å gå og snakke med kommunen. Alle sammen. I praksis en okkupasjon. Samtidig hadde Inez mobilisert andre mer erfarne aktivister fra foreninga til å delta og overta hvis det ble bråk med politiet, slik at hjemmehjelperne da kunne trekke seg ut. Politiet kom, men det ble ikke konfrontasjon, for pressa var mobilisert og de klarte ikke å gå løs på de snille eldre damene som kunne vært mødrene deres. Inez understreket at motstanden mot å streike ikke må tolkes dit hen at kvinner ikke er tøffe eller vil stå på. De vil gjøre det på sin måte.

Ikke bare fagforeninger

Kvinnens liv er i mindre grad klart oppdelt mellom arbeid og «fritid», dvs. i stor grad ulike former for arbeid. Dette gjør at fagforeningsarbeid blant kvinner driver fram krav fra medlemmenes liv også utenom jobben og sprenger de snevre grensene for hva som tradisjonelt er faglige saker.

Samtidig reiser det også spørsmålet som kom opp i løpet av konferansen om jobben alltid er det beste utgangspunktet for organisering. Kvinner som jobber noen få

DELTIDSARBEID

timer i uka, eller i flere jobber i ulike bransjer, eller en midlertidig jobb ett år og en annen det neste, har et mye mer stabilt liv utenom jobben som del av et lokalsamfunn. Kanskje ville det være bedre å organisere med utgangspunkt i lokalsamfunn, i hvertfall på mindre steder. Slik at kvinner med liknende arbeids- og livsbetingelser, men i ulike bransjer, kom sammen og utvekslet erfaringer og utvikla krav, både til arbeidsplasser og lokale myndigheter.

I den forbindelse ble det lagt fram interessante erfaringer fra prosjekter blant hjemmearbeidere i Nederland og i lokalsamfunn i England.

I Nederland finnes et Kvinnes Fagforbund som ikke har forhandlingsrett, men som er representert i fagbevegelsens høyeste organer. Dette forbundet er åpent for alle kvinner også kvinner uten lønna arbeid. Dessverre fikk vi ikke vite så mye om dette. Men en sak det har tatt opp har vært samarbeid med forskere om et prosjekt for å informere og starte opp organisering av hjemmearbeidere.

Prosjektet presenterte seg som et sted der hjemmearbeidere kunne få informasjon om sine rettigheter, råd og støtte til å ta kontakt med arbeidsgivere osv. PÅ 2 1/2

år har de fått ca 700 henvendelser. De hadde også oppsøkt kvinnene hjemme, spesielt kvinner av andre nasjonaliteter, organisert møter og gitt ut avis 4 ganger i året på hollandsk og tyrkisk. Skrittet fra individuelle avtaler med hver enkelt arbeidsgiver til å treffe andre og sammenlikne lønn og arbeidsforhold var enormt viktig. En viktig erfaring er at hjemmearbeid er usynlig. I England opereres f.eks. med alt for små tall. Dette arbeidet må spores gjennom kvinner som kjenner noen som kjenner osv. (Alle som vet noe om slikt arbeid i Norge må kontakte meg, det fins her også.)

Prosjektet tok også opp samarbeid med fagforeningene for å prøve å oppspore hjemmearbeid den veien og for å formulere krav det kunne forhandles om. Dette møtte motstand, både fra arbeidsgivere som ikke godtok at foreninga hadde noe med hjemmearbeiderne å gjøre og fra foreninger som ikke ville gjøre noe for folk som ikke var organisert. Men de hadde også positive eksempler, og hadde mange ideer til hva fagforeninger kunne gjøre for å organisere flere.

Fordi kvinnene var så totalt avhengige av den lille inntekten at de ikke turde ta opp kampen, dannet de et fond for å støtte kvinner som mista jobben i slike situa-

Kvinner liv er i mindre grad delt mellom arbeid og fritid.

DELTIDSARBEID

sjoner.

Fra England ble det lagt fram erfaringer fra en lavtlønnskampanje i Sheffield. Kampanja begynte med forholda i varehandelen. Overtakelser av varehus førte til nyansettelser på færre timer og med lavere lønn og færre rettigheter. Lønna lå stort sett under fattigdomsgrensas på 3,58 pund i timen. Mange steder fikk fagforeninga bare adgang til bedriften i kantina, og mange ansatte jobbet ikke så mange timer at de hadde krav på pause. Det ble utilstrekkelig å jobbe den veien. De prøvde seg også med løpesedler til hele lokalbefolkninga i et område der et stort varehus skulle starte opp, før noen var ansatt. Om rettigheter, hva fagforeninga kunne bety osv. Det fungerte som diskusjonsgrunnlag for dem som ble ansatt, og for andre grupper som voksenopplæringsgrupper, kvinnegrupper osv.

Et annet sted prøvde de å starte enda tidligere, i samarbeid med forskjellige grupper i lokalmiljøet, av leieboere, arbeidsløse, ungdom, enestående forsørgere, funksjonshemmede osv. Forskerne sørget for at alle disse fikk tidlig informasjon om nyetableringer i området, arbeidsgivernes praksis med lønn og arbeidstider, fleksible kontrakter, behandling av svarte arbeidere osv. Med høy arbeidsløshet var det også viktig at de fikk mest

mulig motargumenter mot at lokalsamfunnet skulle finne seg i lav lønn. Kunnskapene ble brukt til å stille krav på forhånd.

Kvinneorganisering må læres av 3. verden

Vi har i vår teori og praksis understreket at det trengs kvinneorganisering for å utvikle bevissthet om kvinnes stilling som kjønn. Hverken i England eller Nederland var det for tida noen omfattende kvinneorganisasjoner på landsbasis, selvom det fantes både kvinnegrupper lokalt og kvinnekommiteer i fagforeninger. Det som fantes var først og fremst kontakt mellom feminister på mer uformell basis, men av stor betydning. Konferansen i Leiden var bl.a. bygd på slike kontakter.

Flere av dem som var tilstede var også med i internasjonale kontaktnett mellom kvinner i den 3. verden og kvinner i den vestlige verden, bl.a. nettverk av kvinner som jobber for multinasjonale selskaper, i samme industrigren osv. De la vekt på at den mest framskredne kvinneorganiseringa idag skjer i den 3.verden og at vi har mye å lære. Slike nettverk er en viktig del av prosessen med å konstituere den kvinnelige delen av arbeiderklassen i verden som klasse og kjønn. ■

KVINNEMISHANDLING

KONER OG KONE- PLAGERE

Strategier blir bestemt utfra tolking av en situasjon. Man må forstå menn og kvinner sine forskjellige opplevelsesverdener for å finne effektive metoder i arbeidet mot kvinnemisshandling. Når man har sett partenes oppleving og tolking av volden, kan man ta stilling til hvilken fortolkning man vil arbeide ut i fra

Av Kristin Skjørten

KVINNEMISHANDLING

For en stund siden var jeg ute på sykkelen. Nå er jeg fortrolig med å sykle i byen, men denne dagen utfordret jeg med overmot trikkeskinnene i Pilestredet. Jeg tok fart bortover Universitetsgaten, og hadde til hensikt å suse over skinnene for å fortsette videre oppover Pilestredet. Men denne gangen gikk det galt. Og det gikk galt så fort at jeg ikke skjønnte hva som skjedde før jeg lå med sykkelen over meg i veibanen. Etter noen sekunder var jeg oppe igjen, og sykkelen og jeg sto pent plassert på fortauet. Hendelsen registrerte jeg som en fadese, og jeg så meg flau rundt. Men da ingen tilsynelatende lot seg bemerke av det som hadde skjedd, pustet jeg lettet ut og klatret igjen opp på sykkelen. Vel hjemme registrerte jeg at jeg hadde fått et sår på den ene albuen. Noen dager senere kom blåmerkene. Fem store fargerike flekker fordelt oppover lårene. De blomstret i de underligste farver i nesten to uker. Ut over øyeblikkets flau smak i munnen og en senere bestemmelse om å være på vakt overfor trikkeskinner, kan ikke hendelsen karakteriseres som særlig alvorlig for meg. Nå er blåmerkene borte, og såret på albuen gjengrodd.

Hva er pine?

Dette spørsmålet er ikke så enkelt å besvare. For det første kan pine påførere oppleve sine pinefulle handlinger som noe helt annet enn pine. For det andre kan samme fysiske smertenivå oppleves som forskjellig grad av pine for forskjellige offer. Og for det tredje kan samme fysiske smertenivå oppleves som forskjellig grad av pine for samme offer. Det er disse spørsmålene jeg nå vil reflektere rundt. Og vi starter med det siste spørsmålet først.

Det er flere gode grunner til at hendelsen i Pilestredet kunne passere uten særlig store konsekvenser. For det første ble jeg ikke ydmyket gjennom andres blick eller kommentarer. For det andre ønsket ikke trikkeskinnene å påføre meg pine. Det var egen uforsiktighet mot bedre viten som medførte at trikkeskinnene uforskyldt påførte meg skadene. Jeg var jo egentlig vel vitende om at syklist bør passe seg for trikkeskinner. For det tredje vet jeg at jeg med rimelige forholdsregler kan unngå at det samme skjer igjen.

Hva så om de samme merkene var påført meg på en annen måte? Ville da konsekvensene vært forskjellige? Jeg vil i den videre diskusjonen trekke paralleller til kvinnemishandling.

Trikkeskinner er en anerkjent fare for syklist. Bare de uforsvarlige er uforsiktige med dem. Ektemenn er derimot ikke en anerkjent fare for kvinner. Familien blir ofte fremstilt synonymt med trygghet, kjærighet, og omsorg. Bryllup blir feiret med lovsanger om et rikt og lykkelig liv sammen. På den dagen rettes ingen advarsler om potensiell pinepåførelse.

Forventningene til samliv er defor preget av lykke og idyll. Pinepåførelse står i sterk kontrast til dette. I et mishandlingsforhold blir bruddet på forventningene til hva forholdet skulle være drastiske. En syklist som ikke pas-

KVINNEMISHANDLING

ser seg for trikkeskinnene kan ikke forvente annet enn å kræsje med bakken. Kanskje er det slik at forventningene til en situasjon har sammenheng med hvorledes situasjonen oppleves. Forventer man pine, kan pinen mottas på en annen måte enn dersom man har grunn til å forvente noe alldeles annet. Forventes kjærlighet og varme, vil opplevelsen av voldsutøvelse kunne relateres til brudd på forventningene. Volden får da en ydmykende side i tillegg til den smertefulle. Nå er det slik at mishandlede kvinner over tid kan tro at det er deres egen feil at de blir slått. Faren for dette er særlig stor dersom mannen står standhaftig på denne skyldfordelingen. Men noe blir annerledes. For kvinnene vil likevel sammenligne voldsforholdet med et lykkelig ekteskap. Et voldsforhold er og blir et brudd på forventningene til hvorledes et forhold skal være. Uansett om kvinnen påtar seg skyld eller ikke. Og nettopp derfor blir volden ydmykende selv om den skjules for omverdenen.

Men også andre forhold spiller inn. Jeg kan kontrollere syklingen min til alfarveier uten skinner. Og må jeg passere en, kan jeg utvise forsiktighet. Jeg har med andre ord reell kontroll over den pine trikkeskinner potensielt kan påføre meg som syklist. Dette virker angstdempende.

Mishandlede kvinner forteller at de første voldsepisodene gjerne av begge parter tolkes som et uhell. Mannen blir ikke tillagt ønske om å påføre pine, og han blir heller ikke oppfattet som voldelig. Han ber gjerne om unnskyldning, og lover at det ikke skal hende igjen. Hun tror ham. Men ikke helt. En spire av usikkerhet og angst er sådd, og etterhvert vil den vokse seg større.

Et karakteristisk trekk ved voldsforholdet er at kvinnen ikke kan forutsi hvilke handlinger fra hennes side som vil medføre voldsutøvelse. En dag kan en ting være galt, neste dag er noe annet galt. Det uforutsigbare ved volden setter henne i en avmektig situasjon med hensyn på muligheter til å avverge volden. Likevel vil kvinnen ofte i lang tid håpe at hun skal være i stand til å avverge voldsutøvelsen. Og hun vil prøve ut forskjellige strategier for å oppnå dette. Men usikkerheten ligger på lur, og skaper angst. Selv om hun velger å tro at det finnes muligheter for å avverge volden, vil hun innerst inne ikke være helt trygg. Hun blir redd ham. Men dersom hun innser at ingenting nytter, at hennes sjanser for å avverge volden er lik null, kan det være medvirkende til at hun beslutter seg for å bryte ut av forholdet. \

Ulike konsekvenser

I min forskning om kvinnemishandling har jeg undersøkt både menns vold mot kvinner, og kvinners vold mot menn. Selv like voldshandlinger kan skape ulike konsekvenser for de to parter. Menns vold mot kvinner skaper angst hos kvinnen. Maktbalansen i forholdet blir forskjøvet i mannens favør, og han får større og større kontroll over henne. Ved siden av de fysiske skadene av volden kan det også etterhvert oppstå forskjellige psyko-

Trikkeskinner er en anerkjent fare for syklist, det er derimot ikke ektemenn for ektekvinner.

somatiske skader hos kvinnen. Eksempler på dette kan være migrene, nerveproblemer, allergi og magekramper. Disse skadene må ses i lys av den særdeles vanskelige livssituasjonen kvinnen befinner seg i, med gjentagne voldsepisoder over tid. I et kvinnemishandlingsforhold får ikke kvinners vold mot menn samme konsekvenser.

«... To ganger så har du klint til meg, da... så jeg får fingeren i øyet. Og du gjør det vondt med en gang, og så reiser jeg meg opp og sier til henne: stikk, stikk, stikk, ikke sant? Hvis du hadde stikket ut av rommet da, så hadde jeg klart å roe meg ned. Og så ser jeg at du bare sitter der, og du durer jeg bort til henne... og, du la seg ned... så slår jeg henne på låret, da. Og hun begynner å grine. Og jeg står og har ganske vondt i meg. Men for meg, jeg tenker ikke på det som mishandling, for du er ikke i noen fare. Det er ikke noen fare om du slår meg, for jeg ser ikke på det som noen trussel. Jeg vet at jeg er mye sterke-

KVINNEMISHANDLING

re enn henne, da.»

Mannens maktposisjon blir i regelen ikke truet, og hennes vold skaper heller ikke angst. Opplevelsen og konsekvensene av volden blir derfor svært forskjellige. Dersom mannen bruker sin egen-opplevelse av voldspåførelse i forsøket på å forstå kvinnens opplevelse av volden, vil det ligge an til en klar misforståelse. Han vil ikke «se» angsten og heller ikke voldens kontrollerende effekt. Hans opplevelse av voldspåførelsen kan kanskje til en viss grad sammenlignes med min opplevelse av møtet med trikkeskinnene. Om man søker å forstå voldsutøvelse og konsekvenser av dette, blir det viktig at man går ut over den objektive handlingen, selve voldsutøvelsen, og de direkte fysiske skadene tilknyttet dette. Man må forholde seg til konsekvenser i mer utvidet forstand. Nå skal vi ikke se bort fra muligheten av at menn også kan bli mishandlet i parforhold i den forstand at de påføres samme skademønster som mishandlede kvinner. Men fordi jeg har studert kvinnemishandlingsforhold, mangler jeg denne typen informasjon. De forhold jeg har studert, viser iallefall tydelig at volden får forskjellige konsekvenser for kvinnen og mannen i forholdet.

Går man et hakk videre og ber utøver og offer i kvinnemishandlingssaker om å beskrive samme voldsepisode, får man et ganske så forskjellig bilde av hva som foregikk. Det blir få holdepunkter tilbake for at det virkelig er samme handling som omtales. Dette har ikke nødvendigvis sammenheng med at en av partene forsøker å gi et fortegnert bilde. Kanskje ligger mye av forklaringen i at den som utøver vold vil oppfatte andre sider ved voldsepisoden enn den som er offer for voldshandlingen. Men resultatet blir uansett svært forskjellige beskrivelser og opplevelser av samme handling.

Voldsutøveren

Nå skal vi se litt på utøverens selvforståelse og tolkning av egen vold. De fleste menn som mishandler, opplever ikke volden som mishandling eller seg selv som mishandlere. Volden blir enten omdefinert til noe annet enn mishandling, eller forklart som en ganske rimelig reaksjon på hennes væremåte eller handlinger.

Bak uttrykk som å fike til eller røre, kan det ofte skjule seg grov mishandling. Ser man nærmere på hennes handlinger, kan det bli meningsløst å definere dem som provokative. Endel av volden oppstår i forbindelse med diskusjoner. En folkelig oppfatning av hva som da skjer, er at kvinner er dyktigere enn menn til å ordlegge seg. Når mannen ikke når frem med sine synspunkter, kan det medføre at han slår. Men volden trenger ikke nødvendigvis henge sammen med mannens verbale underlegenhet. En tolkning som ofte stemmer bedre overens med terrenget, er at mange menn slår dersom de ønsker å kontrollere en situasjon eller stoppe kona i en diskusjon.

«... Hvorfor jeg brukte vold, det ligger vel opp i da-

gen. Det var en effektiv måte å få slutt på diskusjonen på.»

Dersom mannen for eksempel har enighet som mål for en diskusjon, og kanskje ikke en hvilken som helst slags enighet, men en enighet som forutsetter at hun blir enig med ham, kan vold være et effektivt middel til å oppnå dette. Det blir da ikke et spørsmål om kvinner og menns argumentasjonsteknikker og ferdigheter, men snarere et spørsmål om målet ved diskusjonen. Provokasjon må forstås på mange nivåer. At mannen føler seg provosert er det ingen grunn til å betvile. Men hvorvidt det kan ansees rimelig å føle seg provosert over det hun eventuelt har gjort eller sagt, kan man ofte sette et spørsmålstegn ved. Går man videre og ser på hvorvidt noen typer handlinger berettiger til voldsutøvelse, blir spørsmålstegnet enda større.

Men både legitimering av voldshandlinger, og omdefinering av volden til noe annet enn vold, medfører at mannen kan ha et ganske godmodig selvbilde. Han føler seg milevis fra den typiske voldsmann. Volden trenger rett og slett ikke ha så stor plass i hans selvidentitet. Det er andre ting han er mer opptatt av. Nå er det også slik at mange av de menn som mishandler er ganske veltilpassede samfunnsborgere på de fleste områder. De kan være velfungerende sosialt, klare arbeidet bra og er i det hele tatt ganske avbalansert i de fleste situasjoner. Unntaket fra dette er forholdet til kona. Så er det ikke så rart at de bygger sitt selvbilde på regelen istedenfor på unntaket. Samtidig er dette medvirkende til voldens videreføring. Innser man ikke hva man gjør, kan man heller ikke gjøre noe med det.

Motstrategier

Hva er så hensikten med å se kvinnemishandling i lys av forskjellige opplevelsverdener mellom kvinner og menn? Jeg tror at man må forstå disse forhold dersom man ønsker å fremme effektive motstrategier for å bekjempe kvinnemishandling. Først når man ser hvorledes partene opplever og fortolker volden, og hvilke konsekvenser voldsforholdet har for utøver og offer, kan man gå videre og ta stilling til problemet. Og da mener jeg virkelig å ta stilling. Stilt overfor forskjellig fortolkning av et fenomen, er det viktig at man tar standpunkt til hvilken fortolkning man vil arbeide ut fra. I voldsforholdet foregår det stadig en kamp om hvilken virkelighetsforståelse som skal legges til grunn for kampen. Kvinnemishandling er intet nytt fenomen. Men først i de siste ti år har volden blitt brakt frem i lyset. Gjennom synliggjøring, stillingstaken og politisk kamp har krisesenterbevegelsen og andre kvinneorganisasjoner etter hvert lyktes i å få kvinnemishandling opp på den politiske dagsorden. Når det verserer forskjellig forståelse av et fenomen, vil det alltid bli en kamp om hvilken forståelse som skal etterfølges. Og vi har alle et ansvar for å tilegne oss kunnskap slik at vi kan ta stilling til denne delen av virkeligheten. ■

BIOTEKNOLOGI

FALSK FRYKT?

Kva er det som opptek oss i debatten om geneteknologi? Alvhild Bjørkum vil i følgjande prøve å spore debatten vekk frå det ho meiner er urealistiske og luksuriøse innfallsvinklar

Av Alvhild Bjørkum

Bioteknologien kan bli vår bane. Dette intrykket kan ein lett sitja att med etter høyringa om bioteknologi i stortinget i vår. Initiativtakarar til denne høyringa, var Erik Solheim frå SV og Georg Apenes frå Høgre. I ei heilside i Aftenposten fredag 20 mai boltrar dei seg i egne uttalel-sar om dagens bioteknologi og kva morgondagens bioteknologi kan bli. Dei vart og intervjuar m.a i NRK sin nyheitssending på høyringsdagen. I alle desse medieutspela vert det klart gjeve eit skremmebilete. Dette skremmebilete inneheld farlege mikroorganismar på avvegar ut frå laboratoriet, ut i verda for å knekke både lågare og høgarestående artar — og det inneheld konstruerte og utvalde menneske. For kven er dette eit skremmebilete, og kor viktig og omfattande del utgjør dette av ei komande bioteknologisk utvikling? For kven er det ein reiser debatten, er det for alle eller berre eit lite mindretal av menneska i verda?

Etter mi meining set dette fokus på ei heller lite sannsynleg skremmeframtid for den vesle kvite flokk. Debatten må romme ein annan og vidare vinkel. Gene-

teknologi dreiar seg om råvarer, eksport, økonomi og hard konkurranse. Det dreiar seg om ein kjemisk industri som ein skal akta seg for å skilja sterkt frå anna tradisjonell kjemisk industri og dei miljøproblem den ofte medfører.

Ynskjer utvikling

Dei fleste ynskjer utvikling, at me skal kunna gjera oss nytte av biologisk, mikrobiologisk, biokjemisk og kjemisk kunnskap som kan vera til gagn for oss, men me skal ikkje gløyma eller unngå å ta opp konsekvensar for andre enn oss sjølve.

Det tykkjest i debatten å vera ei overfokusering på konsekvensar av geneteknologisk utvikling som sansynlegvis ikkje er mogeleg. (Dette er kunnskap som ligg i internasjonale forskningsmiljø såvel som her heime.) At biologiske mekanismar sjølv er avgrensande for dei mediefokuserte skrekkvisjonane (som konstruerte mennes-

ketypar og mikroorganismar på avvegar), kom til uttrykk på eit møte ved Universitetet i Oslo nyleg. Møtet som gjekk av stabelen 4 mai hadde tittelen «Rekombinant DNA (arvestoff): sikkerhet og miljø.» Der blei vist til eit forsøk der rekombinante genemanipulerte sjukdomsframkallande bakteriar hadde vorte sett ut i naturen, for å studera spreiings evna deira. Forsøket viste at den rekombinante patogene bakterien ikkje spreidde seg meir enn ca 20 meter frå utsetjings området, den var ikkje å spora i jorbotnen eller å finna i andre artar i feltet. Dette forsøket var omstridt, i 1983 godkjende EPA (Environmental Protection Agency, den amerikanske miljøstyrelse) forsøket. Motstandarar av slik utprøving øydela imidlertid forsøket i utplantningsåret. Saka gjekk til doms og retten fant utprøvinga lovleg og forsvarleg i lys av EPA's retningslinjer for bioteknologiske småskalaforsøk.

Kva er bioteknologisk mogeleg

Det er heilt klart at faren for spreiing av genemanipulerte mikroorganismar trengs både å debatterast vidare og å utforma retningslinjer for, men ein må byggja dette på kunnskap om kva som til no har vore mogeleg og kva som kan vera/verta mogleg. Ein må samstundes gjera klart kva som ikkje er mogleg reint bioteknisk av biologiske grunnar. Til dømes er overføring av heile gen slik at dei vert funksjonelle svært komplisert mellom høgarestående artar. Når det gjeld menneske er kun 0.5 promille av det totale arvematerialet kjent i detalj. Av våre 100000 gen som kvar er bygd opp av ca 10 000 basepar (byggesteinane i arvestoffet), er altså 0.5 promille kjent. I USA er det no sett i gang eit stort prosjekt som professor Kjell Kleppe ved Felleslaboratoriet for bioteknologi ved Universitetet i Bergen anslår vil ta ca 50-70 år.

Forsøket med å «framstilla» kjempemusa var ein sensasjon då det lukkast i 1982. Då greidde ein å overføra rottegenet som kodar for rottas veksthormon, til eit frødd (befrukta) museegg slik at dette vart teke opp i arvestoffet til musa og seinare kom til uttrykk slik at ein fekk ei kjempemus. Dette er framleis ein sensasjon. Forsøket bør sjåast på som eit eksempel på kor komplisert slikt er og ikkje noko som indikerer at overføring av alle typar gen mellom pattedyr, (særleg blant menneske, som står på toppen av utviklingspyramiden) er ubegrensa mogleg — tvert i mot! Men her i landet er debatten i gang angående dette — og ikkje berre i gang. Denne diskusjonen har allereie føregått ei stund også på eit internasjonalt plan der Noreg har vore representert (m.a. prof. Blix Gundersen). Det er allereie detaljerte retningslinjer, internasjonale såvel som nasjonale, på dette området. Dette er retningslinjer som omfattar m.a. dyrking av cellekulturar, produksjon av genteknologisk framstilte legemiddel og hindring av utslepp av farlege bakteriekulturar frå denne industrien. Nokre viktige retningslinjer er; NIH, den amerikanske miljøstyrelsen's retningslinjer frå 1976, USDA, det amerikanske landbruksministeri-

ets lov juni 1987 og til slutt OECD's «Recombinant DNA Safety Considerations», 1986 som vart til på bakgrunn av arbeidet 22 representantar for ulike land hadde utført i lag sidan 1983, der målet var internasjonal koordinering av retningslinjer. OECD retningslinjene ligg til grunn i mest alle industrialiserte land og det er også stundom strengare nasjonale retningslinjer i tillegg (t.d Danmark). Gode retningslinjer finns altså, spørsmålet er kvar dei ikkje gjeld og kva land som ikkje har kontrollmyndigheiter i det heile på dette området. Svaret er ganske sikkert land i den tredje verda.

Gjer kunnskap tilgjengeleg

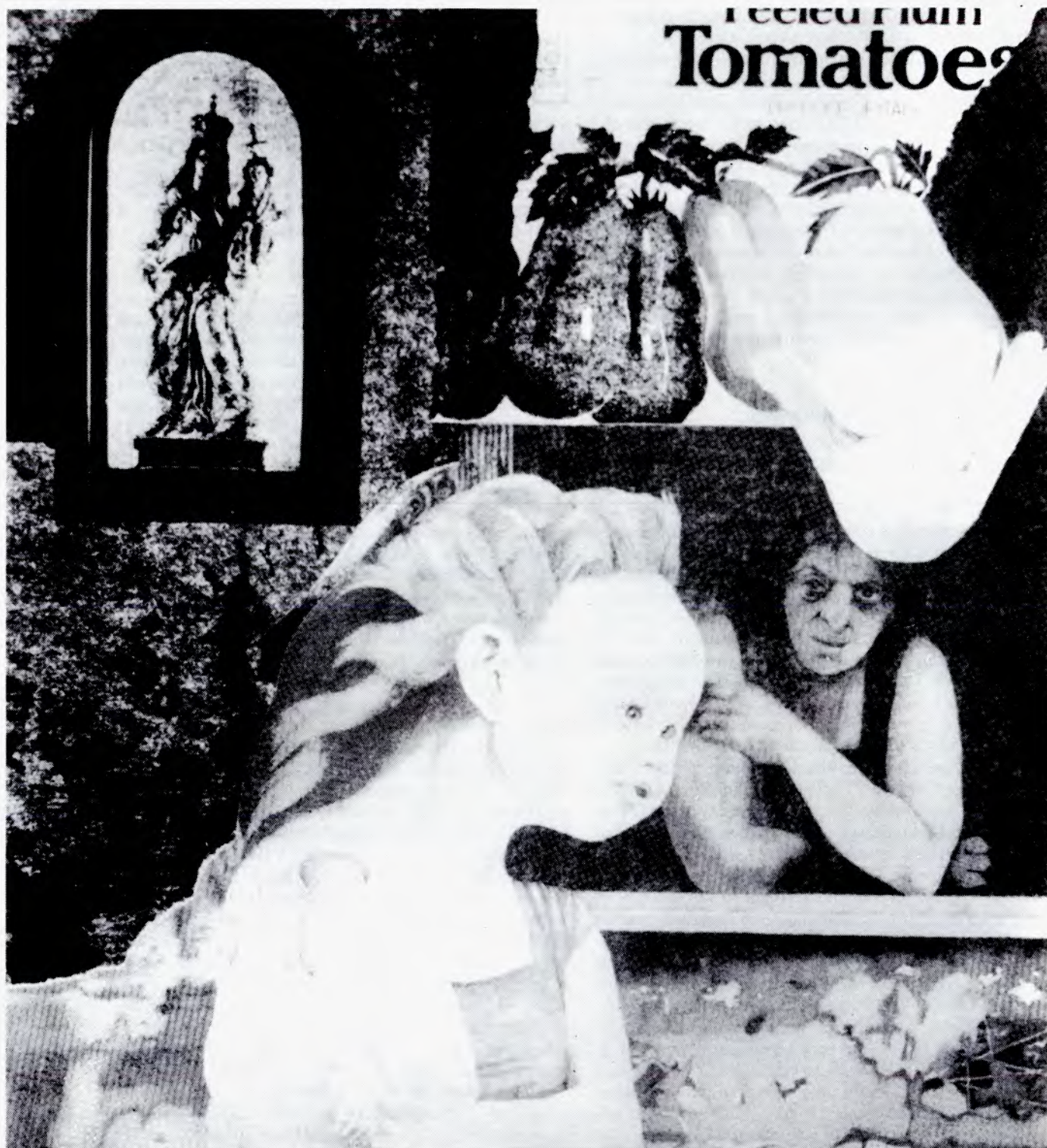
Attende til Noreg og dei industrialiserte landa. No må vitenskapskvinner og menn — dei som sit med fagkunnskap, vera medvetne sitt ansvar, no må kunnskap som eksisterer presenterast for folk slik at ein kan ha eit reelt grunnlag å støtta sitt syn på. Dei folkevalde må og visa ansvar i handling som gjer det mogleg for den nemte vitenskaplege stab å koma ut med kunnskap dei og deira bastionar til tider kan tykkjast ruga på.

Krav som må stillast til folkevalde er at dei må visa ansvar i måten dei presenterer ein mest sannsynleg kommande røyndom på. Uttalelsane må byggja på mest mogleg frå den verkelege verda og politikarane burde vera meir opptekne av dette enn å skapa blest om seg sjølve og sine eigne parti. Dei må og samstundes unngå å skremma folk unødige, unngå å overila fatta vedtak angående bioteknologisk forskning (som mange meiner har skjedd i Danmark), og ha eit globalt perspektiv i debatten.

Vel, det eg tykkjer røyndomen speglar er at den sikkerheitsmessige, etiske og moralske delen av denne debatten som femner om eventuelle negative konsekvensar for det rike mindretallet i verda, tildels godt er teke vare på. Derimot tykkjast det som om kvardagen i dag og absolutt i tida no framover for mange menneske elles i verda — i kjølvatnet av den bioteknologiske utviklinga — er mindre interessant for fleire ivrige debattantar. Dette feltet er jo slett ikkje einestående i denne samanhengen. Dette har vist og viser seg i alt frå internasjonal/multinasjonal industriell gesjeft til feministisk debatt (Kontrast nr.1, 1988) på eit internasjonalt plan. Når skal det kvite rike mindretal byrja å ta verdas resterande store befolkning på alvor? Dette er eit ansvar ingen bør unndra seg, verken einskildmenneske, bedrifter (nasjonale, inter- og multinasjonale) eller nasjonar/statar/land. Men diverre vert lite ansvar, etikk og moral vist når det er utsikter for økonomisk vinnst.

Likevel er det heldigvis nokre som reagerer. Når det gjeld den genteknologiske debatten, har ein del vore frampå (om enn i lite kjende og kanskje lite lesne fora) med ei noko anna vinkling enn den navlebeskuande. I fagtidsskriftet Kjemi nr. 2, 1988 skriv redaktøren m.a. at bioteknologiske nyvinningar vil føra til framsteg i vår kvardag, men derimot vil konsekvensane i u-landa t.d

BIOTEKNOLOGI

Hos menneskene er bare 0.05% av arvematerialet kjent. Dette gjør overføring av hele gen svært komplisert, om ikke umulig.

ang. råvarer, bli negative. Disse landa vil havne i ein enno verre konkurransesituasjon. Til slutt skriv han: «Fordi pengene til bioteknologiens fremme forvaltes av andre: I-landenes mektige konserner og landbruksorganisasjoner har hittil gjennom sin politiske makt oppnådd en konstant overproduksjon. Samtidig har de oppnådd en effektiv beskyttelse mot import fra blant annet uland. Nå kan de, med store midler de disponerer, bli enda mer effektive. Samtidig vil de store industrikonserner, i kraft av sin kompetanse og sine midler, utvikle substitutter for mange av dagens råvarer. Nei, bioteknologi behøver såvissst ikke bare bringe et bedre liv og større fremgang for alle!» Dette er konsekvensar av den bioteknologiske utviklinga som er høgaktuelle og reelle for mange menneske, og ikkje spådommar om framtida som ofte har lite vitskapleg fundament å byggja på og berre vil gjelda få menneske sett i verdsmålestokk.

Miljøproblema aukar i uland

Kemisk tidsskrift nr. 5, 1988 innehelt m.a. to viktige oppslag som angår denne debatten; «U-landerna kemisamhällets bakgård på 2000-talet» der tidsskriftet refererer frå ei bok «IVL, Vår värld år 2010», som vart presentert på ein konferanse med same namn i mars, der det klart kjem fram at u-land aukande tek hand om kjemikalie m.a. produksjon av og med farlege kjemikalier, medan dette avtek i i-land på nordre halvkule. Det vert og sagt at problema til i-landa når det gjeld problem med miljøeffekter av kjemikal held i-landa på å meistre desse, medan det istaden er i u-land miljøproblema aukar. Dette gjeld den genteknologiske debatten avdi genteknologi nyttast industrielt og er dermed biokjemisk og kjemisk industri.

Alle har ansvar

I same bladet skreiv Rune Niklasson «År tekniken ond eller god?» der han refererer til Gunnar Adler-Karlssons «Tio moralbud för tekniker» som er formulert på oppdrag av Sveriges Civilingenjörsförbund der det no er ein etisk debatt! Desse moralboda er og eit viktig aspekt som gjeld bioteknologi så vel som anna kjemisk industri spesielt og industri generelt. Adler seier at sjølv om forskninga er fri er utviklinga målstyrt, mot produkt, tilrettelegging, målgrupper eller marknader. Her må teknikaren (ingeniør, tekniker og forskar) spørja sitt eige samvit om ho/han kan rettferdigjera sitt eige val av arbeidsoppgåver. Klart formulerer Adler dette i fjerde og femte bod: «Sälj aldrig Din arbeidskraft til högstbjudande - utan at fråga efter vad Du skall användas till! Sätt samhällets interessen framför arbetsgivarens i moraliskt tvivelaktiga fall!» Også i Noreg er dette aspektet debatert og kome i skrift form. Dr.philos. Erling Christophersen gjer greie for dette i Aftenposten's kronikk «Teknologi og menneskelege verdiar» 14.juni i år. Denne skal ikkje utdjupast her, men berre nemnast i von

Adlers femte bud: «Sälj aldrig din arbeidskraft til högstbjudande utan att fråga vad den skal användas til.»

om at det vert meir enn ord på lang sikt, noko som er avhengi av alle, alle har ansvar!

Kva med skribentane; journalistane og debattantane, før kunne eg seie dei, i skrivande stund må eg seie vi. Fnys me berre av at «alle andre ikkje ser» og i så fall om det er slik, gjer me greie for vårt eige syn, presenterer me det — i språk, form og media — slik at det verkeleg kan nå folk? Me må spørja oss sjølv om det verkeleg er dette «å nå fram» me vil, eller vil me berre debatera oss i mellom, i våre eigne ofte ekskluderande fora — medan andre rår media-grunnen, og når folk flest med sine sensasjonsprega og salgskåte fora der sant vert usant og det vitskaplege mindre vitskapleg. Må ein ut på andre baner, spela ballen anleis, men likevel rett for å nå fram? Det er medvite at eg ikkje har nemt Pål Steigans kronikkar i Klassekampen 26 og 27 mai før no. Desse var gode å lesa og var med å retta opp noko av den skeive bioteknologi debatten. Men det attendevendande pkt. vert: kven, og kor mange las kronikkane hans? Kunne Pål Steigan ha nytta eit noko anna språk og ev. eit anna el. fleire fora?

Eg trur me må verta flinkare i språk og form, ta sjansen på å spela på bortebane — både vitskapskvinner/menn, andre debatantar og journalistar som vil og bør ytra seg for å få fram ei mest mogleg brei, grundig og sakleg framstilling av viktige saker, reelle tilhøve og forventable slike, som tek med konsekvensane for alle dei som saka gjeld på denne kloden. ■

SIMONE DE BAUVOIR

Røde Fane starter i dette nummeret en mini-serie under tittelen Kuriositeter i marksistisk - feministisk teori. Serien starter med en teoretiker som må sies å utgjøre tradisjonens eneste ekte klassiker: Simone de Beauvoir, som i 1949 fikk utgitt trebindsverket «Det annet kjønn». Visse bruddstykker av hennes tanker fikk betydelig gjennomslag i m-l bevegelsen i slutten av 70-åra gjennom Kari Mundal Johnsens «Hva er kvinnesak?»

Av Helga Moss

Mundal Johnsen trakk frem begrepsparet transendens (overskridende, grensesprengende handling) og immanens (fravær av førstnevnte; passiv væren). Disse begrepene knyttes så til henholdsvis mannlig og kvinnelig væremåte. Sjøl om kvinner har behov for, og potensiale til transcendent handling, presses de av forskjellige grunner til immanens. Hos en viss debattant (pseudonymet Gaukatore) i Røde Fanes spalter den gangen, ble Mundal/Beauvoirs transendensbegrep brukt til å legitimere kvinners annenrangs stilling i det politiske arbeidet. Slik ble det i hvert fall oppfattet da Gaukatore brukte eksempelet med «kreftforskerens kone som vel måtte være

hjemme og passe barn så kreftforskeren kunne få tid til å løse kreftens gåte og kanskje redde tusenvis av menneskeliv?» (Fritt etter hukommelsen.)

En universalteori om kvinneundertrykkingens grunnlag

Det annet kjønn (DAK) har øvd innflytelse på moderne feministiske varianter av universalteori om kjønn. Universalteori henspeiler på standpunktet at kvinnene alltid har vært annenrangs i forhold til menn i alle typer samfunn. På den tida hun skrev Det Annet Kjønn, betraktet De Beauvoir seg som marxist og eksistensialist, ikke som feminist. Det er imidlertid blant radikale feminister hun har hatt størst innflytelse. Det gjelder teorier som vil for-

klare kvinnens stilling i termer av natur-kultur problematikken.

Både de Beauvoir og hennes etterfølgere avviser eksplisitt enhver «biologistisk» forklaring på kvinneundertrykking. Det er imidlertid grunn til å stille spørsmålstegn ved hvorvidt denne avgrensningen mot biologismen holder mål ved nærmere granskning. Dette skal jeg gjøre ved å trekke fram et så langt jeg kan se, lite omtalt kapittel i DAK: De biologiske forutsetninger.

De Beauvoirs hensikt med DAK var selvfølgelig ikke å legitimere kvinneundertrykking som den vi så i Gaukator-debatten. Tvert imot ville hun bidra til å avskaffe den gjennom å vise hva den bestod i og hvorfor. Beskrivelsen av kvinnen som den «Andre» er slående på mange måter og jeg anbefaler absolutt kapitlene om hvordan jenter «maltraktes» til å bli kvinner. De beste hensikter til tross, De Beauvoir blir nokså lugubert patriarkalsk når hun skal forklare kvinneundertrykkinga. Dette forhindrer ikke at DAK, betraktet i sin historiske sammenheng, i hovedsak var et slag mot patriarkatet. Men det sier kanskje noe om at feminismen, også den marxistiske, ikke er fullstendig fri fra «herskernes tanker».

Hvorfor akkurat kvinnen?

De Beauvoir er kritisk til både Freuds og Engels forståelse av «hva kvinnen er». Freud løsriver seksualiteten fra helheten, Engels teknologien, hevder hun. Under den materielle basis finner vi en eksistensiell «underbygging» og uten å kjenne denne forstår vi ikke hva som er særegent for menneskelivet.

I tråd med denne eksistensialistiske tenkningen postulerer Simone de Beauvoir dualismen «Selvet og den Andre» som et grunnbegrep i menneskelig tenkning (s.15). Dualismen mannlig-kvinnelig betraktes som avledet av denne. Mennesket kan bare definere seg sjøl som individ eller gruppe gjennom å sette Det Andre overfor seg. Det Andre er samtidig fremmed, skremmende, farlig. Gjennom samhandling grunnet i gjensidig avhengighet vil denne (svake eller sterke) fiendtligheten kunne gå over fra å bli absolutt til relativ. I samme grad som man opplever seg sjøl som subjekt vil man kunne gjenkjenne/akseptere subjektiviteten hos Den Andre.

De Beauvoir sier at å stille seg som subjekt er å stille seg i opposisjon. Denne handling innebærer et element av fiendtlighet:

«Subjektet vil nemlig bekrefte seg som vesentlig og konstituere den andre som ikke-vesentlig, objekt.»

Engels forklarer ikke i «Familien, privateiendommen og statens opprinnelse», hvorfor undertrykkelsen uunngeelig skulle føre til kvinneundertrykking, ifølge De Beauvoir. Oppdagelsen av bronzen kom til å bety at mannen oppdaget seg sjøl som skapende vesen. Hvis kategorien Det Andre og kravet om å beherske dette ikke hadde vært noe opprinnelig for menneskets bevissthet, hadde oppdagelsen av bronseredskapet ikke kunnet bli årsak til kvinnens underkuelse, sier hun. Hva er så grunn-

nen til at kvinnen ble Den Andre?

Kvinnen som det absolutt Andre

I forholdet mellom kjønnene har det ikke foregått noen overgang fra et absolutt til et relativt begrep om Den Andre, ifølge De Beauvoir. Dette på tross av at dette forholdet må betraktes som basert på en naturgitt gjensidig avhengighet. Den ene part, mannen har kunnet bekrefte seg som det eneste vesentlige, som den suverene, kvinnen har fått en absolutt posisjon som Det Andre. Dette forholdet ser hun altså som universelt.

«Så langt man kan gå tilbake i historien, ser man at de (kvinnene) alltid har vært underordnet mannen. Deres ufrie stilling er ikke resultat av en begivenhet eller utvikling, den er ikke kommet som resultat av noe nytt.» (De Beauvoir)

Hvorfor gikk mannen av med seieren? spør De Beauvoir. Hvorfor har kvinnen gitt avkall på å velge seg selv og bøyd seg for en utenfra kommende definisjon?

De Beauvoir vil vise at kjernen til problemet kvinneundertrykking ligger i at kvinnen har en annen artsfunk-

De Beauvoir blir nokså patriarkalsk når hun skal forklare kvinneundertrykkinga.

TEORI

sjon enn mannen samtidig som hun deler hans menneskelige artsbehov, for individuell uavhengighet, subjektivitet og transedens. Samtidig som hun hevder at «verdien av muskelkraften, fallos og redskapet bare kan få sin verdi innafor et system av verdier». (med andre ord at hva vi verdsetter ikke kan sees løst fra et helhetlig verdissystem), så mener hun det biologiske og økonomisk-materielle setter grenser for menneskets (her kvinnens) frie utfoldelse. De Beauvoir ser ikke at hennes eget verdissystem med transedens og det å være utadrettet skapende som det høyeste er en del av et historisk verdissystem, et vestlig og patriarkalsk. Hun projiserer sine egne normer, ikke bare på hele menneskeslekten historie, men faktisk også på de stakkars uskyldige dyrene.

Hannen aktiv - hunnen passiv

Gjennom et artshistorisk perspektiv forsøker De Beauvoir å bringe oss nærmere svaret på hva kvinnen er. Hun definerer livet (i begynnelsen uavhengig av bevisstheten) som noe som søker ut over seg selv og «at i enhver funksjon ligger en plan gjemt». Utviklingen av livet til mere sammensatte former er som utviklingen av individenes utskillelse fra arten og dermed større individuell uavhengighet og variasjon. Hos pattedyrene ser man den første definitive splittelsen av to livsprinsipp, det opprettholdende og det skapende hvorav det første henspiller på kontinuitet (den kvinnelige artsfunksjon) og det andre på nuet (mannens formålsrettede aktivitet).

Hunnens brunst er av passiv karakter, hevder hun, og begrunner dette med at sjøl om hunnene kan lokke og innby hannen kan hun ikke framtvinge paringen. Uansett om hun ønsker paringen er det hun som blir «tatt» og hannen som «tar». Hannens brunst derimot er aktiv, han må «fylle tomrommet mellom begjæret og dets tilfredsstillelse med aktivitet». Hannen går ut over seg selv i paringen og realiserer dermed seg selv som individ. Sjøl om De Beauvoir nærmest betrakter enhver parring som en voldtekt ser hun ingen grunn til å anklage hannen for dette, han oppfyller bare sin del av artskravene. Poenget er at hos hannen er det ingen motsigelse mellom kjønns- liv og artsliv, mens for hunnen gjelder det at:

«Selv om hun som individ føler et seksuelt behov, ettersom det hender at hun i brunsttiden oppsøker hannen blir den øyeblikkelige opplevelse av kjønnsakten allikevel av noe som forgår i hennes indre, ikke noe som setter henne i forbindelse med omverdenen eller et annet vesen.» (De Beauvoir)

Videre medfører befruktningen, ved at en «fremmed» kjønns-celle trenger inn i egget som setter seg fast, til ytterligere elendighet for hunnen:

«Hunnen blir altså, etter først å ha blitt tatt med vold, også gjort fremmed for seg selv.»

Hunnen gjør ikke krav på sin individualitet, men gir avkall på seg selv til fordel for arten. De Beauvoir bruker også uttrykk som at hunnen i paringen «krenkes i sitt

indre» og at hun etter befruktningen er «besatt av vensensfremmede makter».

Vi ser her at De Beauvoir lett og ledig overfører menneskelige og kulturbestemte følelser og meningsdannelser på dyreverdenen, dyrehunnens opplevelse av kjønnsakten som fremmedgjørende og krenkende osv. Deretter overfører hun tilbake igjen, fra dyr til menneske.

Mannen er sin kropp, og det er for såvidt kvinnen også, problemet er at hennes kropp er noe annet enn henne. Menstruasjonen er et forstyrrende fremmedelement i kvinnens liv og svangerskap i enda høyere grad. Det «krever tunge ofre» og «gir ingen personlig vinning». Fødselen er «smertefull og farlig» og ammingen «trellbinder og utmutter kvinnen». «Manglende stabilitet er typisk for den kvinnelige organisme». For kvinnen er konflikten mellom artsliv og individuell frihet sterkest, og menneskehunnen er den skrøpeligste av alle:

«Konflikten mellom arten og individet, som under fødselen kan få karakter av drama, forener kvinnens kropp med en foruroligende skrøpeligheit. Man sier gjerne at kvinnene har «vondt i magen». Og det er riktig at de i deres indre rommer et fiendtlig element; arten trer på dem innenfra.»

Moderskapets svøpe

De Beauvoir hevder imidlertid at de to kjønn er like når det gjelder hjernekapasitet (De Beauvoir er ikke mor, men filosof og avviser som nevnt tesen om et naturgitt verdihierarki). De biologiske faktorer er imidlertid av

«... overordentlig stor betydning, fordi de griper dypt inn i kvinnens historie og inngår som et vesentlig element i hennes situasjoner... Det er ved hjelp av kroppen vi erobrer verden, følgelig vil vår oppfatning av verden være helt avhengig av det redskap vi benytter. Derfor har vi oppholdt oss så lenge ved de biologiske realiteter. De kan gi oss en nøkkel til å forstå kvinnen. Men vi vil bestemt motsette oss den oppfatning at de en gang for alle skulle ha fastsatt hennes skjebne. Man kan ikke på grunnlag av dem alene oppstille en definisjon av kjønnes rangfølge. De forklarer ikke hvorfor kvinnen er Det Andre. De dømmer henne ikke for evig til å bevare denne underordnede rolle.»

Jeg skal ikke her gå nærmere inn på De Beauvoirs videre forklaring av hvorfor kvinnen ble Det Andre. De Beauvoir gjør mange empiriske feil i sin historiske beskrivelse av kjønnsforholdet, bl.a. undervurderer hun kvinnens produktive rolle i forhistoriske samfunn, men det er sekundært, jeg tror hun ville kommet til samme standpunkt uansett, gjennom måten hun fortolker de empiriske fakta på.

De Beauvoir tillegger den allmenmenneskelige (kvinnelige og mannlige) erfaring med artsfunksjonene en universell mening, og hun ender faktisk opp med å si at denne mening er biologisk begrunnet (jfr. definisjonen av livet). Denne mening er essensielt lik, sekundært ulik

etter historiske og kulturelle modifikasjoner. Det blir derfor selvmotsigende når hun hevder at muskelkraften, fallos etc. bare får mening innfor et system av verdier, som er historisk og kulturelt særegne. I De Beauvoirs forståelse er den grunnleggende verdi gitt i utgangspunktet; transendens. Fallos betyr enhet mellom selvbekrefteelse og artsoppretholdelse på tross av all kulturell og historisk variasjon. Tilsvarende gjør moderskapet kvinnen til slave av arten (og mannens vasall) på tvers av alle samfunnsformer. Kvinner kan bare realisere sin menneskelighet, velge seg selv, i motsetning til sin kjønnsfunksjon. Når De Beauvoir skal peke ut veien til frigjøring blir dermed spørsmålet; hvordan minske moderskapets betydning for kvinnen?

Moderskapet innebærer ikke noen som helst slags form for skapende aktivitet i De Beauvoirs forståelse. Det er ikke «nyskapende», bare en reint «gjentagende bevegelse». Å skape verdier er å skape produkter, kulturgjenstander, mens å føde barn er passiv underkastelse under naturens tyranni. Pussig i grunnen at ikke det å oppdra barn kan gis betegnelsen skapende på noe vis. De fleste mødre vil vel oppleve at dette innebærer både en god del arbeid og oppfinnsomhet (nyskaping, skaping i nuet). Problemet er at så lenge De Beauvoir ikke når ut over sitt mannsperspektiv blir kvinners subjektivitet, aktivitet og arbeid på de områdene som har med moderskap også usynlig for henne. Når hun vil vise at kvinnes subjektivitet er undertrykt klarer hun ikke å overskride, men ender opp med å bidra til usynliggjøringen og trivialisering av kvinners virksomhet. Merkelig blir også eksistensialismens humanistiske prosjekt i lys av at De

Beauvoir ikke er villig til å gi barneproduksjon en kulturell verdi. Sikkert er det i hvertfall at svært mange kulturer og produksjonstrinn har betraktet dette som den høyeste verdi (Jfr. fruktbarhetskultusen).

Kjønn, kulturtelt eller biologisk?

Hvis vi ser på moderskapets betydning for moderne kvinner, er det ingen tvil om at De Beauvoirs beskrivelse har en god del for seg. Det samme gjelder sjølsagt seksualiteten. I beskrivelsen av kvinneundertrykkinga synes jeg De Beauvoir kommer godt ut av det på linje med mange av hennes radikalfeministiske arvtakere. Men kampen mot patriarkalsk teori går på patriarkatets egne premisser; man bekjemper abstraksjoner med abstraksjoner. Historieløse og abstrakte kategorier som *kvinnen, mannen, naturen, kulturen og menneskets/mannens trang til å nå ut over seg selv* gjør vold på det konkrete empiriske materialet det brukes på. Man kan liksom få alt til å stemme.

Det blir noe selvmotsigende i å hevde at kjønn er sosialt (kulturelt, samfunnsmessig) og ikke biologisk betinget samtidig som man gir kjønn en universell betydning ut over det reint biologiske. Synet på kvinnen som nærmere naturen og mannen som den kulturelt skapende og aktive uttrykker en slags realitet i vårt samfunn og vår historie. Feministisk teori gjør seg sjøl en bjørnetjenneste ved å ta opp i seg denne patriarkalske kjønnsdualismen. Hvis vi vil finne ut hvorfor kvinnene ble annenrangs i vårt samfunn må vi finne fram til analytiske redskaper som ikke forutsetter nettopp dette. ■

ERITREA

FRONT FIGHTER

Meriem Ibrahim er en du legger merke til i mengden — den ene blikket ikke ville slippe når det har fått tak. På en vanlig torsdag en skikkelse som tar pusten fra de fleste, gnistrende vakker. I kamp, et par øyne det aller siste motstanderen rekker å se, bittre, uforsonlige.

Fra Cappelen forlag vil det komme en bok om Eritrea utpå høsten engang. Dette portrettet, blant mange andre kan du lese der. Forfatterene av boken, Anne Røde, Ingeborg Eliassen og Betten Fosse er tjueseks og tjuesju år gamle. De har sammen reist rundt i EPLF kontrollerte områder i Eritrea og samlet kunnskaper om hvordan mennesker i en permanent krigs og nødsituasjon lever og tenker. Den eritreiske kvinneunionen i Skandinavia har bidratt med sine ekspertkunnskaper til å framstille erfaringene i en realistisk sammenheng.

Det er stille ved Rigore-fronten julaften 1987. Noen kilometer borte ligger Nakfa, utbombede, likevel stolte Nakfa med minareten, som MIG jagerne på ti år bare har skadet, aldri har felt. Forover, der den ene rustrøde fjelltaggen løper over i den neste, mil etter mil mot Rødehavet — et sted der ute ligger to uker gamle etiopiske soldatlik, råtner i sola.

Men i dag er det tyst. Meriem nyter stillheten, sitter i åpent terreng og vet at det ikke finns en levende bevæpnet etioper på mils avstand. Deilig torsdag.

Patronbeltet med to håndgranater, hver av dem nok til å sette en gruppe mennesker ut av spill for godt, bør

ikke forvirre noen. Ved fronten er det for grunnutstyr å regne, en like trofast følgesvenn som vannflasken og kladdeboka, eller for den saks skyld kalashnikov'en hun balanserer mellom knærne. I dag slapper Meriem virkelig av.

«*Vi liker freden, det er den vi arbeider for*» For to uker siden arbeidet de hardt, Meriem og de andre frontfigh-terne på venstre flanke. Ingen viste noe før det var minutter til de skulle forlate skyttergravene, sånn er det bare, videre skjer alt uten spørsmål.

I stjerneløst mørke før daggry lister de seg fra trygge stillinger på pynten. Shortslegger med arr og gamle fler-ter og muskler i spenn over gamasjene stilltrer seg på stram rekke etter landmine eksperten. De utspekulerte tingestene kan være der uten at du ser dem — og trækker du på en treboks full av TNT i sanden, er du ferdig. For-siktig nedover skrenten, er det liv i vaktposten?

En ubevoktet glipe i åtte år gamle etiopiske skyttergraver, bare ingen er våkne i nærheten. Føtter snubler i rusten, tom hermetikk — hysj! — vi greide det, nedover dalen, der nede er basen.

«*Noen snek seg rundt, bak fienden. Jeg ledet laget mitt til angrep forfra — de ble overfaltt fra alle kanter. Flere rakk ikke engang få på seg buksene før vi var der. Jeg vet ikke nøyaktig hvor mange de var der nede i dal-bunnen, ikke så overveldende mange, og de fleste overga seg. Vi sloss i en time, men andre steder pågikk kampene hele dagen og neste.*»

Meriem var en av dem som kunne klatre opp til Rigore igjen uten en skramme etter offensiven, den største ved den over tretti mil lange frontlinjen på to år. Over en strekning på sytti kilometer hadde EPLF sneket seg inn på etiopiske stillinger.

Sine egne tap snakker ikke EPLF om, men oppgir gjerne det de mener er fiendens.

Før de trakk seg tilbake, var etioperenes posisjoner rasert 25 km innover ved frontlinjene. På slagmarken lå rundt 1000 etiopiske soldater igjen livløse, 430 var dessuten skadde og 470 hadde overgitt seg. EPLF hadde kapret to tanks, flere biler og en mengde våpen.

Det vil ta dem tid å bygge opp styrken og stillingene igjen. Her vil være fredelig en god stund fremmover, forsikrer Meriem. For første gang siden hun kom til fronten for fire år siden, kan hun gå oppreist i skytter-graven, eller oppå den om hun vil, nå spør hun vel ingen om lov til å løfte hodet. Det er dette de arbeider for.

Det samme med skoleklassene, i åtte år har den vært henvist til tilfluktsrom eller til avskjermede dumper bak skyttergravene. Nå kan elevene kveile seg på toppen av knausene og fylle lungene med luft på verdens tak. Læ-teren bak tavla, ei ristet og utbrettet tønne som kull-klumpen biter på, kan ha ryggen vendt mot Nakfa og ansiktet mot fjellene som fører til Asmara og alt de har bannet på en dag skal bli bare deres.

Meriem er i mengden på bakketoppen, hun er den du straks legger merke til. Dessuten er hun godt stillt på andre måter. Da hun stakk hjemmefra i 1974 hadde hun

alt gått på skole. Senere har hun i tillegg gjennomgått voksenopplæring i felten — likevel fortsetter hun å møte opp i timene. Meriem blir ikke mett.

Kanskje det har sammenheng med at jenta fra Durfo, ei jordbrugsgrend en mils vei nord for Asmara der folk snakker Tigre, var bestemt til et helt annet liv. Vel sendte Meriems foreldre både sønner og døtre — de hadde to av hver etter at to andre døde — på skole, muslimsk skole. Lærerene underviste i Koranen — jenter for seg gutter for seg.

Men i moskeen har ingen kvinner adgang. Og Meriam var som de fleste andre forlenget bortforlovet da hun var 16 år, forberedt på et voksenliv skjult bak slør og mann.

Han var slett ikke den første som fikk vite at hun dro. Om han var søskenbarn og utkåret aldri så mye — han bodde et helt annet sted og hun kjente han ikke.

Meriem visste når sant skal sies ikke stort selv da hun kom rennende til mannsamfunnet av EPLF-figtere. Naturlig nok, det var verken av ideologisk overbevisning eller for å drive kvinnekamp hun forlot Durfo. Det var av frykt.

«*Meg angrep de aldri. Men jeg skjønnte hva det handlet om en kveld da jeg var tolv år og de brøt seg inn i huset vårt, vi hadde akkurat spist middag og satt og pratet sammen. Jeg så på da etioperene drepte broren min på 18 og det lille søskenbarnet mitt bare seks år. Ingen av dem hadde gjort noe. Hele landsbyen var omringet, noen av soldatene tok kveget og ranet huset for verdisaker mens endel drepte. «Dere gir bandittene mat! Dere er selv banditter» skrek de til oss.*

«*Det skjedde ikke noe med meg personlig. Men jeg var redd de skulle komme tilbake og brenne voldta og slå ihjel. Da jeg stakk, var det for å komme i sikkerhet.*»

Det er mange jenter ved fronten nå — dyp-rosa nylon-truser til tørk på en tornebusk er et daglig syn der hver tredje soldat er kvinne. Med undertøyet er det også bortimot slutt på klassisk feminine ytringer. Den som sover på jordgolvet i en skyttergrav, ikke har eget bukseskift og må spare på vann og såpe, lærer seg å prioritere.

Nakfa-offensiven var 29 årige Meriems sjuende slag. Hun har vært skadet seks ganger. Bombesplinter har trengt seg inn i kne og hæl, arret på haken forteller om en kule som bare sneiet målet, andre prosjektiler har borret hull i lår, mage og hånd. Meriem kan ikke knytte venstreneven lenger. Det er ikke noe problem, forsåvidt, til å spenne hanen på geværet bruker hun høyre.

Kjæresten falt for to år siden, i etioperenes åttende offensiv. — Han døde for landet sitt, modig og samvit-tighetsfullt som alle de andre.

«*Jeg blir stolt når jeg tenker på dem, samtidig enda mer klar over at jeg kommer til å følge etter en dag. Jeg er ikke redd, heller klar — og tvers gjennom bestemt på å holde ut til det ikke er mer.*»

Under skyttergravene ved Rigore ligger blodstente fjellknatter med kvalmende søt damp fra etiopiske krop-per, for et par uker siden spiste de boksemat og linser og skrev dagbok, de også. Sandsekker polstrer enda EPLFs

ERITREA

utkikkspunkt bare et steinkast fra etioperenes, det var der de pleide å ligge og sjikanere hverandre og lokke motparten over til seg. Det er julaften, for de fleste ved Rigore betyr det ingenting fra eller til at de norske sølvguttene har senket fred over sin snødekte del av verden. I Eritreernes jul vasser Meriem i utblåste bomberester og tomme patronhylser på en rasert skyttergrav. Nederlagsstemt er hun såmenn ikke.

«Etioperne kan rett og slett ikke vinne denne krigen. Soldatene er tvunget til fronten og betalt for å være der, alt de ønsker er å få reise hjem og ta seg av familiene sine. De har aldri valgt å sloss, de vet ikke hva de er med på, de har ikke noe mål, — så er de selvfølgelig stive av

angst også. I en sånn situasjon er det meningsløst å snakke om mot. Men jammen er de mannsjåvinister: Hvis de hører stemmen min når jeg kommer løpende mot dem, prøver de å gjøre motstand. De flykter først når de ser at jeg ikke er redd. Jeg synes synd på dem.»

Krigsveteranen Meriem er ikke av dem som gråter, det gjør forresten ingen fightere, sier hun. Underveis er tårer blitt til flint. Hun praktiserer ikke islam lenger.

«Jeg tror Gud finns, men synes ikke lenger det er særlig viktig å diskutere. Hver og en får tro det de vil. Vi kan hvertfall ikke sitte her og vente på at noen andre skal gi oss rettferdighet. Religion kan ikke få slutt på denne krigen. Det skal vi ordne selv.» ■

MØRK DAGBOK

Jeg sitter her med ei stor lita bok i hendene, Rauni Magga lukkaris »Mørk dagbok», samisk poesi oversatt til norsk ved Laila Stien og Harald Gaski, nominert til Nordisk Råds Litteraturpris i 1987. Som alltid i samisk poesi er landskapet sterkt og nærverende, det brukes ikke bare som kulisser for menneskenes følelser, det har sine egne, treet og berget snakker sammen:

*berget spurte
hvorfor tårer
busken svarte
ser du ikke dine egne tårer*

Berget og busken blir også et bilde på mannen og kvinnen som ikke forstår hverandre, men likevel trenger hverandre. Hvordan kan vi møtes?

Som tittelen kan antyde er Rauni Magga Lukkaris fjerde diktsamling ingen munter bok, selv om her finnes både ironi og sarkasme. Mest handler det om smerten som fører kvinnene sammen, om allt det gamle vi påtok oss som slet oss ut, og om det nye som skaper konflikter og fremmedgjøring.

*Fortell
hvorfor smilet hennes
forskrekker oss
vi som har opplevd så mye*
Fortell

*hadde hun mer trygghet
til å elske livet
eller var det sulten
som ga henne glans*
Fortell
*var det
det enkle livet
som beholdt kjærligheten oppe*
fortell
hva det var

Så handler det også om å søke tilbake til røttene etter svar. Om å spørre de gamle: Hva gikk galt? Livet var hardere før. hvorfor er ikke vi blitt lykkeligere?

*Å min lille venn
så kald
så splittet*

*Å min lilole eng
så steinet så uttørket*

*Å jeg lille elv
så vill*

så arg

*Å mitt lille folk
så avundsjukt
så uforlikt*

*Å du store verden
så ufølsom
så fiendleg*

Likevel er dette ingen defensiv og resignert bok, den erkjenner nødvendigheten av å gå ut i det fremmede, kanskje er det nettopp der vi lærer vår bakgrunn og våre røtter å kjenne, den som går langt nok bort kommer hjem, sirkelen sluttes. Og den kvinnen som er kommet hjem er stolt og ureddog tillater ikke kjærligheten å dø:

*Bare ta
alt kan dere ta
også meg
men kjærligheten
som har oppdradd meg
og som jeg har oppdradd mine barn med*

*den får dere ikke tak i
Ta bare
lemlest
riv ut fosteret i meg
bind hendene
dekk til øynene
bortfør meg
Likevel er jeg
og min kjærlighet.*

Rauni Magga Lukkaris
Mørk dagbok
Davvi Media a.s 1987

DEBATT

De uskyldige

«Folk lever i under-skudd og skyld og vi må noen ganger forstå snarere enn å moralisere», skriver Schytte, Naustdal og Nordlund i sitt innlegg i RF nr.1 88.

Så sant, så sant. Men skal konsekvensen bli at folk — jeg går ut fra at det gjelder både kvinner og menn — skal slippe å ta ansvaret for sine handlinger? eller er det bare kvinner som skal slippe? Det mener jeg er å slå bena vekk under kampen for likestilling. Før vi kaster stein må vi ut av glasshuset, og før vi kan oppnå likestilling må vi våge oss ut av offer-rollen, og komme på offensiven, snarere enn å rope på beskyttelse.

Jeg kan påta meg min del av skylden for at denne debatten kom skjevt ut ved at jeg blandet menn og menns forbrytelser opp i noe som skulle handle om kvinner og barn. Jeg falt for fristelsen til å trekke paralleller, det er en feil jeg ofte gjør. Likevel mener jeg faktisk ikke det er så bort i veggene å lage et begrepspar ut av fysiske og psykiske overgrep, siden disse to overgrepene gjerne følger hverandre så tett at de kan være vanskelige å adskille. Barn som har vært utsatt for det første har gjerne også

vært utsatt for det andre.

Jeg kan også si at jeg har stor respekt for mye av det Schytte, Naustdal og Nordlund står for og er naturligvis enig i at kvinnene i kamplinjene i Eritrea og Afghanistan og Libanon osv. har andre ting å tenke på enn å granske egne feil. Men er nå dette noe mål, at døgnet skal vies utelukkende til å overleve, slik at vi ikke får tid til å tenke? Her i Norge slåss vi for 6-timers dagen nettopp fordi vi vil noe mer enn bare å overleve, og så får vi heller ta risiken på at økt fritid kanskje kan gjøre oss til «navlebeskuerer», da skjønt jeg kan ikke se noe navlebeskuende i å være opptatt av de overgrepene som begås mot barn. Både Schytte, Naustdal, Nordlund og jeg er så vidt jeg kan se sterkt opptatt av dette.

I det hele tatt er vi enige om så mange grunnleggende ting at jeg har begynt å gruble over hvor det egentlig skurrer, hvor den store forskjellen ligger. Kan det være i vårt syn på menn? At jeg ser menn (kanskje slitne de også) som med-ofre og med-forbrytere snarere enn fiender?

Morsrollen kan ikke endres hvis ikke farsrollen også endres. Våger vi å la mennene overta omsorgen i større grad enn før f.eks. i en skilsmisssituasjon, eller er barna en del av de urgamle «rettighetene» vi kvinner fremdeles tvivholder på?

Britt Larsen

NYHETER OG SYNSPUNKTER

Pro Vita

Abortkampen er inne i en fase der abortlovens forsvarere har et klart overtak. Opinionsen i folket er endatil forskjøvet slik at loven har flere tilhengere enn for få år siden.

Kampen mot abortloven drives nå av Folkebevegelsen for Livsrett og Menneskeverd, ProVita, Hordalandaksjonen og den så kalte prestegeriljaen. Sistnevnte trenger vel ingen nærmere presentasjon enn at frontfigurene er Børre Knudsen og Ludvig Nessa.

Norsk ProVita er ikke en kristen organisasjon. De ble etablert i Norge i -74. De bygger på «dejeune-erklæringa», fremmet av en fransk arvelighetsforsker. 100.000 leger skal ha skrevet under denne erklæringa, som lyder: «Fostret er helt fra starten et levende individ avgjørende forskjellig fra moren. Det strider mot en leges oppgave å avbryte et svangerskap for å løse sosiale, økonomiske og moralske problemer.» Norsk ProVita hadde i -86 ca 3000 medlemmer. — Alternativ til Abort i Norge (AAN) har kontorer i flere byer. De skal, som det heter, gi råd til gravide som vurderer abort. — Folkebevegelsen for livsrett og menneskeverd er tverr-kirkelig og arbeider for vern av det ufødte liv og vil dermed hindre abort. Bare hvis moras liv er i fare kan abort aksepteres. Det vil si at voldtekt ikke er tilstrekkelig grunnlag for abort. — Hordalandaksjonen er de som har enerett på filmen «Det tause skriket» i Norge. De skaffer

medlemmer til de tre andre organisasjonene. Et slags rekrutteringsorgan, altså. — Forbindelseslenkene mellom disse organisasjonene er flere: I styret for AAN, sitter de tre andre organisasjonene. AAN, Norsk ProVita og Folkebevegelsen har samme adresse. Men den viktigste lenken er mot sjøbestemt abort, som felles målsetning.

På grunn av «prestegeriljaens» kyniske framferd, har dessverre mediadekninga de siste ukene dreid seg mer om form enn innhold. Dette har også hatt den virkning at abortmotstanderne har blitt kompromitert.

Samtidig har Knudsen og Nessa, med likkister, «abortpakker» og trakassering av kongen og andre høye herrer blitt abortkampens ekstremister. Dette kan bidra til å styrke den mer «ansvarlige» del av abortmotstanden. Umiddelbart kan det virke som om «de ansvarlige» har blitt tvunget til lav profil. De har heller ikke tatt det nødvendige oppgjør med Nessa og Knudsen.

For oss som kjemper den motsatte kampen, den for kvinners sjøbestemmelse, er det viktig å gjøre folk oppmerksomme på abortmotstandernes felles plattform. Det er viktig å holde fast på at Knudsen og Nessa ikke er ekstremister i innhold. Det er full enighet i abortmotstandernes rekke om totalforbud mot abort. Kvinner skal være en slags fødemaskiner og skal ikke sjø bestemme over sin kropp (helt i tråd med det kristne syn på kvinner). Det er viktig

NYHETER OG SYNSPUNKTER

å ha i mente at hovedargumentet deres mot abort ved voldtekt, er at en bør ikke bøte på en tragedie med en ny tragedie. Nessa er for øvrig på gli når det gjelder akutt fare for moras liv. Det ser faktisk ut som om til og med han «graderer menneskeverd».

AAN kan drive sin snikpropaganda mot abortsøkende ved hjelp av offentlige midler. AAN's tilskudd er ikke foreslått nedskjært av byrådet i Oslo i årets så berømte krisebudsjett. Krisesentret og Sosialistiske legers forening er derimot på vei mot nedleggelse.

Psykisk terror og trakkassering av kvinner i fruktbar alder kommer til å fortsette. Hva vi må regne med er filmvisning for tenåringer, aksjoner mot abortklinikker, øket press på helsepersonell. Hva vi ikke vet er hvor grensen går når det gjelder virkemidler. I USA har abortmotstanderne (i følge «All verdens kvinner» et internasjonalt atlas fra 1981 til 1985, utsatt 368 abortklinikker for blokkade og trakassier og sendt sjikanøse brev eller eller ditto telefonoppringninger til 51 abortklinikker. 45 tilfeller av bombeattentater og ildpåsettelse ble registrert, 2 kidnappinger

og 20 overfall ble rapportert til USA's nasjonale abortråd. I følge filmen «Bomber for livet» (som kan lånes på kvinnefrontkontoret i Oslo) driver abortmotstanderne utdanning av sine folk til politikere, for å på den måten drive det politiske spørsmålet «Nei til abort» i senatet og andre politiske fora. (Gjett hva dette koster, ingen vet hvem som betaler).

Abortmotstanderne er nå politisk i en pressa situasjon. Opinionen stiller seg stort sett avvisende til deres krav om innskrenkninger i abortloven. De akseptable innfallsvinklene er brukt opp. De har problemer med å mønstre folk til sine møter. Bærumsmannen Robert Herz tapte sin rettsak mot staten, hvor han krevde å få retten til «sitt» aborterte foster. De har møtt en organisert motstand, som hele tida er på forskudd når det gjelder metoder. Kvinnefronten advarte i 1986 mot abortmotstandernes styrke og metoder, og få trudde det ville bli virkelighet. Hvordan deres situasjon vil påvirke deres metoder, gjenstår å se.

Metoder; våres og deres: Det at vi har holdt en saklig profil, har vært til fordel for vår

sak. Det har vært situasjoner hvor vi har vært splitta i forhold til våre metoder. Et eksempel er 8.mars-aksjonen utenfor Filadelfia (når Nathanson skulle vise sin film «Fornuftens formørkelse») hvor vi vurderte konfrontasjon eller ikke med abortmotstanderne. Jeg mener at det var en riktig vurdering, at vi ikke kunne være tjent med å gjøre «abort-mafiaen» til martyrer. Dessuten var det da heller ikke saklig grunn til å gå løs på forskrudde kristne med voldelige metoder. Slik det har utvikla seg, er det abortmotstanderne som framstår som de fanatiske, de voldelige og de hjerteløse.

Vi må likevel ikke undervurdere abortmotstandernes organisatoriske slagkraft. De politiske og budsjettmessige rammene for deres virksomhet må holdes under grundig oppsikt. Det kan heller ikke utelukkes at vi må ty til hardere midler, om f.eks. abortsøkende kvinner ikke sikres rettsbeskyttelse.

Hva er drivkraften i abortmotstanden? Det er en tung tradisjon i kirke og kristendommen å betrakte menn som «åndsmennesker» og kvinner som «naturmennesker». Dette skriver seg tilbake fra gammel

jødisk kulturtradisjon. Mannen er lærer og dyrker kontakten med gud. Kvinner er til for at mannen skal kunne føre slekta videre. Kampen om kvinners fruktbarhet og seksualitet spenner over flere hundre år. Hekseprosessene er vel den mest kjente abortkamp i historisk tid. Fra 1487 og trehundre år framover ble kvinner med kunnskaper om prevensjon og abort systematisk utrydda. Spørsmålet er om dagens kirkelige patriarker først og fremst er et uttrykk for ideologien om kvinners naturgitte oppgave. I hovedsak tror jeg at dette er tilfelle. Naturligvis kommer det også inn en allmenn omsorg for egne mannlige privilegier. Dvs utbytting ved mindre hus- og omsorgsarbeid. Når det gjelder de mest fanatiske sjikt av antiabort-bevegelsen, ser det også ut som det var kommet inn elementer av en messias-utlevelse. Når f.eks. Nessa resiterer sitt abortbudskap, ser det umiskjennelig ut som om han føler seg som Jesus i bergprekenen. Kanskje det også er forklaringa på at prestergeriljaen er så lite opptatt av å oppnå sympati. Det hører liksom med i sceneriet at folket roper «Korsfest! Korsfest!» Uansett hva som nå er drivkrafta i abortmotstandernes ulike sjikt, så kan vi ane trøtthetstegn i deres rekker. Det tar kanskje på å trakassere abortsøkende kvinner, sjøl om det manes fram de edleste motiver.

Kvinneaktivistene må likevel fortsatt være på vakt overfor denne mannsfronten mot kvinners sjølbestemmelse og likeverd. Vi må fortsette å diskutere metoder. Vi må utvikle argumentene og strategien. Og vi må skaffe oss enda mere kunnskap, både om abortmotstanderne i Norge og abortmotstanderne internasjonalt. Bare på den måten kan vi fortsette å være skrittet foran og kan ta abortmotstandernes forskjellige utspill med vår organisatoriske styrke. ■

Jane Nordlund

NYHETER OG SYNSPUNKTER

Uventa støtte

Norsk hjelpepleierforbund avdeling Oslo, støtter byrådet sine planar om å gjere om sjukepleiarstillingane på sjukeheimane til hjelpepleiarstillingar. Eg ser det som at hjelpepleiarforbundet med denne støtten tek eit uansvarleg standpunkt til korleis den helsepolitiske situasjonen og den helsepolitiske debatten skal utvikle seg. Etter mi meining vil standpunktet om å gjere om sjukepleiarstillingane til hjelpepleiarstillingar i beste fall ende opp i ein kamp mellom Norsk sjukepleiarforbund og

Norsk hjelpepleiarforbund. I værste fall vil kampen stå på arbeidsplassane.

Norsk hjelpepleiarforbund avdeling Oslo, seier i den same uttalelsen at sjukepleiarane meiner seg overkvalifiserte til arbeid på sjukeheimar. Her er mykje krut å gripe tak i. Eg vil starte med å sjå på korleis det er mogeleg for hjelpepleiarforbundet å støtte byrådet i omstillingane på sjukeheimar, deretter kva konsekvensar slikt vedtak vil få.

Sterke krefter har jobba for å

viske ut skillelinene mellom dei ulike omsorgsfaga. Regjeringa har talspersonar som ynskjer å lage helsefagarbeidarar som skal ivareta alle funksjonar, — istadenfor slik som no med fysioterapeuter, sjukepleiarar, vernepleiarar o.s.b. Hjelpepleiarutdanninga har og vore diskutert i denne samanhengen. Regjeringa har utreda modellar for avkorta sjukepleiarutdanning for hjelpepleiarar. For å få gjennomslag for slike idear lagar styresmaktene overflatiske analyser om dei helsepolitiske

tilhøva i landet og trekkjer lettvinde konklusjonar som: «det er den manglande samarbeidsevna mellom yrkesgruppene i helsesektoren som er grunnen til krisa i helsesektoren i dag», eller «helsearbeidarar i framtida treng litt kunnskap om mykje for å kunne møte utfordringane i framtida». Argumenta skal forsvare eit forslag om felles utdanning som etter mi meining vil gje reduksjon i kvaliteten på pasientomsorgen. Frustrasjonane sjukepleiarstudentane møter i dag nettopp fordi dei skal lære litt om alt på tre år, er eit strålende eksempel på kor vanskeleg og komplekst det er å betre undervisningstilhøva og skape fagleg dyktige omsorgsarbeidarar.

Fellesutdanning skal i følge sosialministeren betre behandlingstilbodet og lette vanskane for helseadministratorane. Ho hoppar gallant over det som er bøygen i utdanningane idag. I sjukepleiarutdanninga er det 18-20 studentar pr.lærer, studentane går som uløna arbeidskraft og skjøner knappast kva dei skal bruke det minimum av rettleiing til som blir tilbudd.

Forslaget om omgjerding av stillingar på sjukeheimar har først og fremst ei administrativ og økonomisk grunngeving. Dette er velkjente argument når omleggjingar innan sektorar som ikkje gjev direkte økonomisk vinst, skal diskuteras. Kvinneyrker vert ikkje sett i samheng med kompetanse og kvalifikasjonar som viktig faktor for produktivitet. Dette må sjåast i samheng med at omsorg tradisjonelt sett har vore innafør den private sfære, og med kvinneløn som spepåløn. Dette er fellesproblem innan kvinneyrkene, og vi treng solidaritet på tvers av yrkesgrensene for å oppnå betringar.

Studiar har vist at normeringa av sjukepleiarstillingar på sjukeheimane har mykje å sei på effektiviteten på arbeidet som vert gjort. Med effektivitet ser

Kvinnefiendtlig oslobudsjett

ein då på kor mykje av tida som vert brukt til direkte pasientomsorg. På postar med t.d. ein sjukepleiar går mykje av tida til undervisning og instruering i prosedyrer til dei tilsette, og til administrering. Personleg tolkar eg dette og som eit uttrykk for at både faglærte og ufaglærte meiner dei har mangelfull kunnskap til å beherske det komplekse sjukdomsbiletet som kjenneteiknar mange av dei innlagte på sjukeheimane i dag.

Har leinga i hjelpepleiarforbundet medlemmane med seg når dei hevdar at det er den enkeltaste sjukepleiarskuldig at stillingane på sjukeheimane er ubesette? Å hevde på vegne av sjukepleiarane at dei føler seg overkvalifiserte er både frekt og fullstendig feilslått. Eg vil hevde tvert om, nyutdanna sjukepleiarar ser seg ikkje modne for å ta ein ansvar på sjukeheimspostar før dei har fått arbeidserfaring saman med kvalifiserte kollegaer. (Dette er sekundært i høve til ukurant arbeidstid, manglande barnehageplassar og løn.)

Norsk hjelpepleiarforbund kan vere med på å skakk-kjøyre heile helsevesenet om dei saman med byrådet får gjennomslag for ideen om å avhjelpe krisa i helsesektoren med å fjerne sjukepleiarstillingane frå sjukeheimane. Sjukepleiarane er utdanna for dei funksjonane som trengs for å utøve arbeidsoppgaver som finnast der. Denne utdanninga er og mangelfull p.g.a. at styresmaktene ikkje tilfører dei naudsynte ressursar. Vi må kjempe for at den skal bli betre, det vil hjelpe på rekrutering til sjukeheimane. «Pasienten i fokus» kan lett bli ein klisjee som alle grupper vil påberope seg å ha som mål. Det er like viktig for det. Om nokre år er vi gamle og kanskje hjelpelause. Korleis oppnå livskvalitet desse siste åra av livet, om det vert eit år eller tjue? ■

Kjersti Fiveland

«Oslo kommune er i en økonomisk krise. Budsjettet for 1988 er allerede overskredet og en drastisk nedskjering må til» — sier Svelland og hans byråd. Dramatiske tall legges på bordet og korridorforhandlingene begynner. Frp vil «redde gamle og syke» og skærer noen billige poeng i media. Likefullt er det H/Frp/Krf som sammen legger fram et budsjettforslag som uten tvil vil ramme gamle og syke.

Mesteparten av de foreslåtte nedskjeringene ble vedtatt av bystyret 22. juni, med noen få kosmetiske endringer i god Frp stil: «la de unge latsabbene jobbe, og gi oss bedre stemmegrunnlag fra vår syke mor.»

Men i bystyret fantes også en opposisjon, som i ukene før hadde vært vel så flittige i sine forhandlinger i korridorene. Opposisjonen besto av en varierende sammenslutning mellom SV, AP og V/DLF. (RV var som kjent ikke tilstede på dette ulovlige møtet bak politibarrikader) Og opposisjonen forsvarte sine moderate budsjettforslag uten å ta noe skikkelig oppgjør med årsakene til «underskuddet» i kommunens budsjett. Mesteparten av opposisjonens forslag var et valg mellom to onder. Eller et forsøk på å gjøre smertene for folk litt mindre, uten å være villig til å fjerne dem helt. Det er ikke til å komme fra at hele budsjettrevisjonen, uansett større eller mindre onder, er et gro-

teskt angrep på vanlege folk i denne byen. Noen grupper er akutt hardere rammet enn andre, også utfra store behov. Men på lengre sikt er dette et kvinnefiendtlig budsjett fordi det går løs på en hel masse omsorgsfunksjoner i samfunnet. Funksjoner som vil presses tilbake til hjemmene — og over på kvinnene. Og fordi det rammer i stor grad tradisjonelle kvinnearbeidsplasser som vil få en om mulig enda tyngre arbeidssituasjon. Alt våre mødre, bestemødre og vi sjøl har kjempa igjennom av offentlig ansvar i form av barnehager, fritidsaktiviteter, eldreomsorg, hjemmehjelp og hjelp til sjølhjelp blir utulet og vil sakte men sikkert skrumpe inn til et minimum av dårlige tilbud.

For å illustrere dette og at AP med sine 13 kvinnelige representanter, (av 27), ikke er våre støttespillere kommer her noen få eksempler fra bystyret 22. juni.

Vedtaket for generell innkjøpsstopp for utstyr og inventar av investeringkarakter. Vedtak om generell ansettelsestopp. AP gjekk mot SV sitt forslag om å undra helse, skole og sosial fra ansettelsestopp. APs eget forslag om å undra eldreomsorg barnehagar og prioriterte felt innan helse fallt. Vedtak om at omdisponering av lønsmidler ikke blir tilatt ble av AP kunn imøtegått med forslag om at de som ikke ble ramma av ansettelsestopp måtte undras dette

forbudet. Vedtak om å åpne for privatisering av poliklinisk virksomhet i kommunale lokaler kun imøtegått av SV. AP stemte mot forslag frå SV om at leieavtaler med private må søkes dekket av kommunale lokaler og at disse leies ut i steden for å selges. AP ville tjene to millioner på flere barn i eksisterende barnehager. Det ble vedtatt å spare 10 mill på barnehageutgiftene. Vedtatt å redusere stillingene på sykehjemmene med to pr post, AP gikk inn for reduksjon på en. AP vil ikke spare penger på byhallen som vil koste nesten et helt budsjett å bygge og i tillegg en masse driftsutgifter hvert år. De er heller ikke villige til å spare penger på Oslo Promotion som er et reklamefirma for kommunen i utlandet, eller på politikerens frynsegoder og lønn.

Nå har altså Oslo budsjettet blitt vedtatt — men det er likevel ingen grunn til å godta det. Fortsatt gjenstår å sette vedtaket ut i praksis, å si opp ansatte, å legge ned institusjoner, å gjennomføre ansettelsestoppen, stenge fritidsklubber. Utover høsten og vinteren vil vår protest, våre felles aksjoner i solidaritet med hverandre være vår eneste styrke og mulighet for forandring. Sporveiene og barnehagene, fritidsklubene og renholdsverket er bare to sider av samme sak. ■

Torill Paulsen

neste nr.

RASISME KAMPUS ANTIPARASITA

INORSKE YANDELSE
-FREMMEARBEIDERE
ENHET I KAMPEN MOT
BOLIGNØD OG
ARBEIDSLØSHET !!!

BEKJEMP
RASISTISKE
OG
FASISTISKE
ORGANISASJONER !!!

Fotur: Røde Fane, Gateborggt. 5